

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра східної і слов'янської філології

Кваліфікаційна робота магістра

з арабської філології

на тему:

**СУЧАСНА АРАБСЬКА ВІЙСЬКОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ: ТИПОЛОГІЯ,
СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Студентки групи Мар 55-23

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Східна філологія: Арабська мова і література,

переклад, методика навчання

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.060 Східні мови та

літератури (переклад включно),

перша – арабська

Козяровської Тетяни Сергіївни

Науковий керівник:

д. філол. наук, проф. Рибалкін В.С.

Допущена до захисту

«___» _____ 2024 року

Завідувач кафедри

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	8
1.1. Характеристика поняття терміна, термінології, терміносистеми.....	8
1.2. Визначення поняття військової лексики.....	14
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	18
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ СТАНДАРТНОЇ АРАБСЬКОЇ МОВИ	20
2.1. Методика дослідження військової термінології сучасної арабської мови.....	20
2.2. Етапи дослідження військової термінології сучасної арабської мови.....	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	26
РОЗДІЛ 3. ТИПОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АРАБСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	27
3.1. Характеристика та специфіка арабської військової термінології.....	27
3.2. Типологічні аспекти сучасної арабської військової термінології.....	36
ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ	43
РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ АРАБСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	44
4.1. Шляхи формування і поповнення сучасної арабської військової термінології.....	44
4.2. Проблема уніфікації та територіальна диференціація арабської військової термінології.....	55
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4	65
ВИСНОВКИ	67
АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Військова лексика є надзвичайно важливою, і це пояснюється її соціальною значущістю та популяризацією військової справи. Щороку ми стаємо свідками збільшення кількості військових конфліктів та загального залучення людей у військову діяльність. Це сприяє поширенню спеціальних термінів, які стають актуальнішими та привертають дедалі більше уваги дослідників.

Зростання ролі військової термінології є прямим наслідком загострення політичної ситуації в світі та в окремих регіонах. У результаті у словниковий запас багатьох людей входять нові військові терміни, які використовуються у повсякденному вжитку і розширюють свої функціональні можливості. Громадянські війни, революції, міждержавні війни, політичні кризи, науково-технічний прогрес призводять до утворення нових лексичних одиниць, які доповнюють уже існуючі терміносистеми. На цей процес значною мірою впливають політичні, соціальні та економічні чинники та інновації в озброєнні та техніці.

У поповненні, поширенні та формуванні військової термінології засоби масової інформації відіграють не останню роль. Новини, газети, радіо і телебачення висвітлюють події, які привертають увагу суспільства, сприяючи поширенню військової лексики. Військова термінологія належить як до лексики повсякденного спілкування, так і до професійної лексики вузькопрофільного застосування. Різні медіа-платформи часто надають різні інтерпретації та акценти, що ще більше ускладнює та збагачує військову лексику. Окрім того, соціальні мережі та інтернет-сайти стали важливими каналами для поширення нових пластів лексики, особливо серед молоді, що сприяє ще швидшому впровадженню військової термінології у повсякденне життя.

Військова лексика завжди була невід'ємною частиною життя суспільства, і це привернуло увагу багатьох мовознавців. Серед дослідників,

що присвятили свої праці цій тематиці, варто відзначити Акульшину Н.Т. (2016), А. Т. Алджанбаєву(2015), О.Я. Андріянову(2011), В.В. Балабіна(2018), М.Б. Білан (2010), Ю.П. Бойко(2020) та інших. Особливості функціонування сучасної військової лексики представлені у працях І.В. Сівкова(2008), К.А. Власенко(2020), Р.В. Стацюка(2014), Г. Гецько(2021), С. Гриценко(2022), К.Ю. Іграк(2017) та ін. Ці дослідники внесли вагомий вклад у вивчення різних аспектів військової термінології, що сприяє глибшому розумінню її ролі та розвитку у сучасних наукових розвідках.

Військова термінологія – складна система, що включає поняття, пов'язані з життям і обов'язками військовослужбовців. Військова термінологія тісно пов'язана з мовою повсякденного спілкування та її терміни все частіше з'являються у словниковому запасі носіїв. Тому організація, дослідження процесів навчання, класифікація та поширення військової термінології актуальні та необхідні.

Враховуючи розвиток технологій і зміну військових стратегій, з'являються нові терміни, що потребують уваги і вивчення. Засоби масової інформації не лише поширюють існуючу військову лексику, але й активно сприяють появі нових термінів, які відображають сучасні реалії. Особливо це помітно під час військових конфліктів та криз, коли новини часто містять технічні терміни і поняття, що раніше були представлені лише тим, хто на них спеціалізується чи є фахівцем у цій сфері. Динаміка сучасних подій та технологічних нововведень вимагає від суспільства постійного оновлення знань і вміння швидко адаптуватися до нових умов.

Отже, вивчення військової лексики є важливим не лише з лінгвістичної точки зору, але й для розуміння сучасних соціально-політичних процесів. Це допомагає краще зрозуміти вплив військових конфліктів на суспільство і те, як мова адаптується до нових реалій. Систематичне дослідження військової лексики сприяє глибшому розумінню її функціонування та розвитку у сучасному світі. Дослідження охоплює широкий спектр питань, включаючи

структурні та семантичні особливості військової лексики, її еволюцію та вплив на сучасну стандартну арабську мову.

Актуальність роботи зумовлена загальною спрямованістю сучасної лінгвістики до аналізу лексичного складу мови, а також необхідністю дослідження та вивчення специфіки та проблематики сучасної арабської військової термінології. Це включає уніфікацію, територіальну диференціацію та динамічний розвиток цієї лексики в контексті її застосування в інформаційному просторі. Комплексний підхід до вивчення арабської військової термінології, враховує новітні явища і процеси, пов'язані з військовою сферою. Дослідження в цій галузі сприятиме кращому розумінню соціально-політичних процесів та покращить комунікацію між різними сферами, включаючи міжнародні відносини, політику, медіа та освіту.

Активний розвиток співпраці у військово-технічній сфері сприяє відкритості та гнучкості кордонів військової термінології. Ця лексика постійно еволюціонує й збагачується, зокрема через запозичення з інших мов, що дозволяє адаптувати її до сучасних вимог і тенденцій.. Аналіз і систематизація цих термінів сприяють кращому розумінню сучасних викликів і тенденцій у військовій сфері. Крім того, розширення знань про арабську військову лексику може допомогти покращити комунікацію між військовими фахівцями різних країн, що є важливим у контексті глобальної безпеки та співробітництва.

Сьогодні завданням арабської термінологічної практики є пошук адекватних арабських відповідників для вже усталених та значною мірою стандартизованих іншомовних запозичень. Важливо також усунути протиріччя між традиційними та новими способами словотворення. Окрім того, важливим аспектом є інтеграція новостворених термінів у різні сфери життя, включаючи науку, техніку, військову справу та медіа, що сприяє збагаченню та еволюції сучасної стандартної арабської мови.

Метою дослідження є дослідження типології та особливостей функціонування військової термінології сучасної стандартної арабської мови.

Мета дослідження обумовила такі **завдання роботи**:

- визначити основні теоретичні підходи до вивчення лексикології арабської мови;
- розкрити зміст понять «термін» і «терміносистема» у сучасній науковій парадигмі;
- запропонувати основні методологічні підходи та методи дослідження військової лексики;
- проаналізувати специфіку військової термінології в арабській мові;
- визначити найефективніші методи збагачення військової термінології сучасної стандартної арабської мови та виявити ключові тенденції в її розвитку;
- розглянути питання уніфікації та територіальної диференціації військових термінів арабської мови;
- проаналізувати стилістичні та семантичні особливості використання військових термінів у засобах масової інформації.

Об'єктом дослідження є військова термінологія сучасної арабської мови.

Предметом дослідження є типологія і специфіка функціонування військової термінології сучасної стандартної арабської мови.

Матеріалом дослідження стали 224 військові терміни сучасної арабської мови, дібрані методом суцільної вибірки з публіцистичних текстів, аналітичних статей і словників арабської військової термінології.

Методи дослідження. При дослідженні сучасної арабської військової термінології були застосовані такі методи: контент-аналіз, який дозволяє вивчати військові тексти, документи та медіа-публікації, аналізуючи зміст і частоту вживання певних термінів; описовий метод, який включає систематизацію та детальний опис термінології, класифікацію за тематичними групами чи іншими ознаками; порівняльний метод дозволяє зіставити арабську військову термінологію з термінологією інших мов; семантичний аналіз допоможе дослідити значення термінів, а також явища полісемії або омонімії. Комбінація цих методів забезпечує комплексний підхід до

дослідження сучасної арабської військової термінології, дозволяючи розкрити її різноманітні аспекти та особливості.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше було проведено детальне дослідження сучасної арабської військової термінології з точки зору її структури, походження, та функціонування в різних військових і соціальних контекстах.

Практичне значення. Результати дослідження можуть стати основою для розробки спеціалізованих словників або глосаріїв, які будуть корисними для перекладачів, військових фахівців, аналітиків та журналістів, що працюють з військовою тематикою. Дослідження може бути корисним для мовознавців і лінгвістів, що вивчають арабську мову, особливо в аспекті спеціалізованої термінології. Також робота може бути використана у навчальних закладах для підготовки фахівців з перекладу, міжнародних відносин, або ж для тих, хто спеціалізується на військовій справі, або вивчав її в контексті арабських країнах. Викладачі можуть використовувати матеріали дослідження для розробки навчальних програм, курсів або семінарів, для викладання таких курсів навчального плану як практичний курс перекладу (арабська і українська мови), усний двосторонній переклад (арабська і українська мови) та курси за вибором.

Апробація результатів магістерської роботи проводилася на Міжнародній науково-практичній конференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови» (КНЛУ, 16-17 травня 2024 р.). Тема доповіді: «Специфіка функціонування сучасної військової арабської термінології». Тези доповіді опубліковано у збірнику матеріалів конференції (с. 143-144).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, анотації арабською мовою, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок, основний текст викладено на 72-х сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1. Характеристика поняття терміна, термінології, терміносистеми

Мова – це те, що постійно змінюється і пристосовується, ніколи не залишається в незмінному стані, а розвивається у відповідь на зміни в різних сферах її використання і в різних аспектах життя людей. Соціальне і культурне життя людей, політичні та економічні умови, науково – технічний прогрес, нові технології, соціальні мережі, різні інновації, нові вимоги і потреби нових професій – все це призводить до появи і використання нових термінів і виразів.

Термін як лінгвістичне і загальне поняття може бути визначено так: термін – це моносемічне стійке, тобто однозначне за своїм значенням слово або словосполучення, яке точно відповідає позначеному поняттю, і яке характеризується уніфікованим вживанням його в даній галузі термінології. Термін має задовольняти таким вимогам, як однозначність, точність, систематичність, стислість тощо.

Оскільки поняття «термінологія» є багатовимірним явищем, мовознавці та філологи мають власні визначення і намагаються досягти консенсусу, але єдиного погляду чи формулювання так і не було знайдено. Існує безліч визначень цього терміна і стільки ж розбіжностей щодо нього. Складність зосередитися на конкретному визначенні полягає в специфіці самого слова. Цей термін має наступні характеристики:

- 1) специфічність – спеціальний термін, який використовується лише в певних чітко визначених сферах, а не в загальному вжитку;
- 2) однозначність – визначення, що має лише одне значення (для уникнення плутанини чи двозначності);

3) системність – необхідно переконатися, що терміни та поняття не плутаються. Вони повинні бути організованими і впізнаваними.

Терміни спеціальної лексики вирізняються за:

- 1) специфікою використання (кожен з них характерний для певної області знань);
- 2) функцією, що називає поняття;
- 3) дефініціями (наявність наукового визначення);
- 4) правильністю і точністю значення (встановлюється визначенням);
- 5) константністю у контексті (сутність поняття зрозуміла навіть без контексту і є майже незалежною від нього);
- 6) стилістичною нейтральністю;
- 7) можливістю бути зрозумілі лише невеликій кількості людей (значення терміна відомо лише фахівцям);
- 8) номінативністю (зазвичай термін є іменником або словосполученням на його основі);
- 9) відтворенням у мовленні (Павлова, 2008).

Термінологія є невід’ємним і важливим елементом кожної мови. Термінологію можна поділити на загальноповсякденні терміни та вузькоспеціалізовані (терміни, що стосуються конкретних галузей). Специфіка терміна визначається функціональною сферою застосування термінологічної одиниці. Це пов’язано з тим, що термін є номінальною одиницею наукової чи технічної мови, а не одиницею загальної природної мови. З точки зору науки і мови терміни виконують свої основні функції:

- 1) називання – тобто надання імені об’єкту чи явищу;
- 2) семантичну – тобто вираження загальних понять, які є частиною понятійної спеціальної системи конкретної галузі знань;
- 3) комунікативну – тобто передача досвіду в часі та просторі (Павлова, 2008).

Термін існує лише тоді, коли він систематизований. Важливо розрізнити поняття «термінологія» і «терміносистема».

Типові ознаки терміносистеми за Л. А. Васенко:

- 1) цілісність та повнота терміносистеми;
- 2) відповідність між елементами і цілим;
- 3) стабільність терміносистеми (терміносистема – система уявлень у галузі наукового знання в певний час);
- 4) структурована термінологічна система (Васенко, 2008.).

Також Л.А.Васенко виокремлює 3 основні етапи у формуванні та функціонуванні термінологічних систем:

- 1) перехід від стадії випадкової вибірки термінів до цілісної терміносистеми;
- 2) збільшення знання в рамках прийнятої теорії;
- 3) змінення теорії, що призводить до зміни терміносистеми.

Спочатку нова теорія описується в термінах теорії, що була до, потім нові терміни додаються, і це відзеркалює нові поняття (Васенко, 2008).

Терміносистема регулює зручність використання та функціональність термінів. Термінологічна система повинна забезпечувати логіку і структуру для того, аби єдине значення було специфічним, унікальним і впізнаваним в межах певної галузі. Кожен термін має певну позицію в терміносистемі та певне значення. Термін в певній галузі може мати значення, унікальне для цієї галузі, тоді як той самий термін може мати нове, відмінне значення в іншій.

Термінологічна система створена для підтримки системного підходу до існування та функціонування термінів, де кожен з них взаємодіє з іншими. У такій системі кожен термін має своє унікальне місце і значення, яке відрізняється від значення інших елементів цієї системи (Гецько, 2021).

Загальна теорія термінології спрямована на вдосконалення існуючих термінологічних систем та створення нових термінів, а також на виявлення універсальних характеристик, притаманних термінології різних сфер знань. Кожна галузь техніки та виробництва формує власну термінологічну систему, яка базується на понятійних відношеннях, притаманних спеціальному знанню, і прагне передати ці відношення за допомогою мовних засобів. Мова виступає

невід'ємною частиною структури наукового знання, що підкреслює її важливість у забезпеченні точності та послідовності в передачі інформації в науковій та професійній діяльності (Тепляков, 2018).

Кожен термін є частиною певної терміносистеми в певній науковій, технічній чи виробничій галузі, і поняттєве значення терміна залежить від його місця в цій системі. Термін завжди має власну дефініцію (точне наукове визначення) серед інших термінів у тій самій галузі. Зазвичай термін має єдине значення в межах своєї термінологічної галузі, що відрізняє його від «ординарних» слів (Савченко, 2013).

Термінологія – це те, що постійно змінюється. Між термінами та іншими словами відбувається нескінченний обмін, і слова, закріплені в загальному вжитку або в простій мові, втрачають певні характеристики і стають термінами. Постійний обмін між термінами та загальноповживаною лексикою призводить до заміни мовних одиниць. Слова, які стають термінами, набувають певного спеціального значення і входять у вжиток в певні галузі (наприклад, військові терміни вживаються у військовій терміносистемі. Наприклад, термін «операції», який має зовсім інше значення, ніж «військові операції» в медичній термінології).

Залежно від термінології, в якій воно вживається, слово може набувати нового значення, асоціюючись зі спорідненими словами. Під термінологією у певній науковій галузі можна розуміти систему термінів, тобто термінологічну систему, що відображає понятійний апарат певної галузі знань, а не просто сукупність термінів.

Термін – це вираз або слово зі спецзначенням, що використовується для позначення поняття або об'єкта в певній галузі знань. Термін може бути конкретним для конкретної галузі, а може використовуватися в загальному вжитку і мати чітке значення, відмінне від визначення звичайного слова.

Термінологічна система – це сукупність взаємоз'язаних термінів певної сфери знань. Терміни в системі термінології можуть бути організовані ієрархічно, і деякі терміни можуть бути спільними один з одним, а інші –

унікальними. Терміносистема також може включати додаткові елементи, такі як визначення та синоніми.

Головна відмінність між термінологічною системою і терміном полягає в тому, що термін – це самостійне слово або словосполучення, яке використовується для опису ідеї або теми, тоді як терміносистема – це група слів, пов'язаних з певною галуззю знань. Терміни можна додавати до термінологічної системи або використовувати окремо.

Представлені визначення термінів становлять лише невелику частину наявних тлумачень досліджуваних явищ і відрізняються своїм характером, глибиною і тим, що вони є складними. Отже, термін – це слово (або словосполучення), завданням якого є опис предмета, поняття або явища, що точно, логічно та, за змогою, однозначно відображає навколишню дійсність. Термін не може існувати ізольовано, його сутність і функції виникають у певному контексті, теорії чи галузі знань.

Поняття «термін» спершу здається ніби – то простим, але на сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого його формулювання. З метою уніфікації визначень основних понять, що розглядаються в цьому дослідженні, ми хотіли б звернути увагу на дефініції, наведені в праці О. О. Селіванової «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія», термінологія – це слово або словосполучення, що використовується для вираження певного поняття, характерного для певної галузі, наприклад, науки, виробництва, техніки, мистецтва та інших галузей знань або людської діяльності. Технічні терміни разом із загальноживаною лексикою є невід'ємною частиною мовної знакової системи, що використовується для спілкування в певній галузі. (Селіванова, 2006).

Основні вимоги до термінології включають узгодженість, чіткі таксономічні визначення на основі ключових гіпернімів, видову специфіку та прагнення до однозначності й конкретності в термінологічних системах.

Суворі ідіоматичність і стилістична нейтральність також важливі, як і дотримання специфічних галузевих понятійних систем і дотримання мовних

норм для уникнення жаргонізмів. Крім того, термінологія має бути точною, стислою, похідною та інформативною. (Селіванова, 2006).

Терміни є специфічними лексичними одиницями, які повинні точно і чітко позначати певне поняття у відповідній галузі знань. Щоб уникнути непорозумінь, кожне поняття слід позначати одним терміном, оскільки використання декількох синонімів для одного поняття може призвести до плутанини. Іншим важливим аспектом є нейтральність термінології: терміни не повинні містити емоційних чи експресивних конотацій, оскільки їхнє основне призначення – надавати чітку та об'єктивну інформацію.

Кожен термін є надзвичайно важливим компонентом термінологічної системи, що спеціалізується в певній науковій, технічній чи виробничій галузі, і його поняттєвий зміст тісно пов'язаний з його місцем у цій системі. Хоча будь-яка термінологічна система є частиною універсальної мовної системи, вона відрізняється від неї структурними принципами, які забезпечують точність і ясність професійної комунікації. Важливо також зазначити, що термінологічні системи не мають унікальних фонологічних, морфологічних чи синтаксичних властивостей; їхні характеристики значною мірою визначаються специфікою професії. Таким чином, термінологічні системи є інструментом, який може сприяти створенню і передачі знань, забезпечуючи при цьому стійкість і розвиток певної галузі.

Термінологія – це система слів і словосполучень, що використовується для позначення конкретних понять у спеціалізованих сферах, таких як наука, виробництво, техніка, мистецтво тощо. У ширшому розумінні, термінологія є окремим розділом лексикології, який досліджує терміносистеми мови, їх структуру, методи формування термінів і вимоги до них. Вона також вирішує практичні завдання, пов'язані з впорядкуванням, стандартизацією терміносистем і створенням еквівалентів у різних мовах, що підкреслює її ключову роль у забезпеченні точності й узгодженості в професійній комунікації (Селіванова, 2006).

Як система символів, термінологія має свої особливості:

- пошук однозначності або ясності не завжди досягається через нестабільність термінологічного інструментарію в деяких сферах, галузях або теоріях, або через його неузгодженість через різні способи визначення одного й того ж поняття;

- намагання завдяки точному визначенню синонімічних пар або дублетів уникнути тавтологій;

- динамічність і відкритість системи відображається в процесі створення нових термінів, зміни та видалення термінів (перевизначення та уточнення термінів);

- ясність внутрішньої форми термінології, що полегшує збереження в терміносистемі і розуміння;

- суворий традиціоналізм, що дозволяє використовувати термінологію в обмеженій сфері комунікації;

- нейтральність в стилістиці (Селіванова, 2006).

Отже, терміни є важливими елементами мови, що мають специфічне значення і використовуються для точного позначення понять або об'єктів у певних галузях знань. Вони формують терміносистеми, які можуть бути структуровані ієрархічно, включаючи загальні та специфічні терміни, а також додаткові елементи, такі як дефініції та синоніми. Термінологія як окрема галузь лексикології досліджує ці системи, організовує їх, встановлює методи формування та стандартизації, що є важливими для забезпечення точності й однозначності у спеціалізованій комунікації. Вона відіграє ключову роль у створенні умов для ефективної міжмовної та міжгалузевої взаємодії, особливо в контексті глобалізації та розвитку сучасних технологій.

1.2. Визначення поняття військової лексики

Військова термінологія – формалізована система термінів, кожен з яких має чітке і конкретне значення з науковим обґрунтуванням і чітко

визначеними рамками застосування. У нашому дослідженні ми розглядаємо суть таких термінів, як, «військова лексика», «військова термінологія» «військова терміносистема» і «термін», досліджуючи їхні функції та значення. Термін у нашому контексті розглядається як одиниця мови, що вживається для позначення науково описаних ознак, характеристик або явищ у військовій діяльності.

Військова термінологія є системою термінів, які використовуються у військовій справі. Кожний термін має чітко визначене значення і функції, що відповідають конкретним військовим контекстам.

Військова лексика відображає різні військові поняття і використовується як для позначення специфічних понять у конкретній галузі, так і в повсякденному спілкуванні. Вона включає терміни, що вживаються для того, щоб окреслити різні аспекти військової діяльності, наприклад: організація та управління збройними силами, бойова підготовка, взаємодія між підрозділами, застосування зброї та військової техніки, тактика і стратегія ведення бою, а також терміни, що використовуються в рамках військової науки і техніки. Поняття «військова лексика» також включає в себе такі поняття, як «військова термінологія» та «військова терміносистема».

В інтерпретації поняття «військова терміносистема» існує низка труднощів, не останньою з яких є визначення терміна «терміносистема». Слід зазначити, що у 1980-х роках питання систематизованої та структурованої термінології неодноразово ставало предметом інтенсивних дебатів та дискусій, але досі це питання остаточно не вирішене. Однак терміносистему зазвичай розуміють як «організовану сукупність термінів».

Під поняттями «військова термінологія» та «військова терміносистема» мається на увазі сукупність термінів, організованих, класифікованих і систематизованих для коректного використання та уникнення змішування понять. Зростає інтерес науковців-лінгвістів до вивчення лексики, пов'язаної з військовою справою. Це пояснюється тим, що слова військової тематики все

частіше використовуються не лише серед військових, а й у повсякденному мовленні звичайних людей.

Військова терміносистема представляє собою сукупність термінів і фраз, які військові використовують для опису і комунікації під час військових операцій та дій. Вона є критично важливою для забезпечення точності і швидкості в передачі важливої інформації, що має значення для ефективності військової діяльності.

Військова лексика включає жаргон, сленг та розмовну лексику, які використовуються військовими та фахівцями. Ці мовні одиниці неоднорідні за своїми функціями і часто емоційно забарвлені, слугуючи стилістичними синонімами до офіційних військових термінів. Така лексика переважно використовується у неофіційних контекстах, розмиваючи межі між військовою та загальною розмовною мовою. Цей феномен відображає адаптацію військової культури до сучасних умов, коли мовні кордони стають гнучкішими, а військова термінологія проникає в повсякденне спілкування.

Залучення великої кількості людей до військових дій, а також широке висвітлення цих подій через новітні технології та засоби масової інформації зробили тему війни, разом із її термінами та поняттями, близькою та зрозумілою навіть для тих, хто не має військового досвіду. В результаті, військові терміни почали сприйматися як своєрідні політичні маркери нашого часу, відображаючи не лише події на полі бою, але й впливаючи на суспільне сприйняття, політичні дискусії та глобальні наративи, що робить їх невід'ємною частиною сучасної комунікації.

Широке використання військових термінів обумовлене не лише частими військовими конфліктами у різних країнах, але й постійним розвитком нових військових технологій, техніки та озброєння. Використання широкими масами людей у військових діях, а також поширена медіатизація цих подій через засоби масової інформації, зробили тему війни та її термінів доступнішою та зрозумілішою для цивільних людей. Це сприяє використанню військових термінів як політичних маркерів сучасності, що відображають складні

політичні та геополітичні відносини, військові стратегії та глобальні виклики безпеки.

Військова термінологія та терміносистема є невід'ємними складовими ширшого поняття «військова лексика». Основу цієї лексики складають термінологічні одиниці, або терміни, які мають чітко визначені значення і використовуються в науковому контексті для опису та аналізу військової теорії й практики.

Військова термінологія – це впорядкована система термінів, що охоплює понятійний апарат військової науки. Вона відображає аспекти, пов'язані зі стратегічним застосуванням збройних сил, тактикою ведення війни, організацією, оснащенням і технічним забезпеченням підрозділів на всіх рівнях. Термінологія включає поняття, пов'язані з методами і способами ведення війни та оперативно-тактичними заходами для досягнення військових цілей.

Військовий переклад є одним із видів спеціального перекладу і має на меті відтворення засобами іншої мови єдності форми та змісту оригіналу. У самостійну навчальну дисципліну він виокремився через наявність низки особливостей навчального та письмового мовлення, зумовлених специфікою військової справи як однієї з галузей науки.

Військові та військово-технічні тексти, на відміну від текстів художньої літератури, публіцистики тощо, містять велику кількість термінологічної лексики, яка є основним носієм спеціальної інформації. Термінологічні слова та словосполучення, як правило, мають постійні закономірні відповідності в іншій мові.

Аналізуючи наведені визначення, можна дійти висновку, що військова термінологія – це система термінів, яка постійно розвивається, характеризується логічною структурою і належить до системи знань про підготовку та ведення військових дій. Ця термінологія реалізується через лексичні одиниці, що позначають поняття та явища у військовій сфері. Однак, військова лексика не обмежується лише формальними визначеннями – вона

включає в себе жаргон, сленг та емоційно забарвлені мовні одиниці, які часто виступають стилістичними синонімами до офіційних військових термінів. Ці елементи лексики активно використовуються не лише у неофіційних розмовах серед військових, а й у професійному спілкуванні, і навіть виходять за межі військового середовища, проникаючи в повсякденну мову цивільних. Важливо відзначити, що військова термінологія стала невід’ємною частиною сучасного мовлення, оскільки часто використовується в ЗМІ – на телебаченні, в новинах, по радіо, у друкованих виданнях і в соціальних мережах. Цей процес відображає не лише зростання інтересу суспільства до військової тематики, а й взаємодію військової культури з повсякденним життям, де військова лексика стає частиною нашої реальності, відображаючи складні виклики сьогодення.

Висновки до Розділу 1

У першому розділі дослідження було розглянуто теоретичні засади, які є основою для аналізу військової термінології сучасної стандартної арабської мови. Спочатку було охарактеризовано основні поняття, такі як термін, термінологія та терміносистема, визначено їхні функції та значення в контексті військової сфери. Далі було висвітлено методологічні підходи, використані для дослідження військової термінології, зокрема, дискурс-аналіз, порівняльний та корпусний аналізи тощо. Завершуючи розділ, було визначено поняття військової лексики, окреслено її складові елементи, зокрема, військову термінологію та військову терміносистему, які формують основу для подальшого аналізу.

Визначено також, що терміни є важливими елементами в будь-якій науковій, технічній або виробничій галузі, оскільки вони забезпечують точність і чіткість у спілкуванні фахівців. Вони мають бути моносемічними, тобто мати однозначне значення в межах своєї термінологічної галузі, що

дозволяє уникнути плутанини. Термінологічні системи відіграють ключову роль у впорядкуванні та систематизації термінів, забезпечуючи їх уніфіковане вживання і зв'язок між поняттями в межах певної дисципліни. Хоча терміни є частиною загальної мовної системи, їхні характеристики відображають специфіку тієї галузі, яку вони обслуговують. Завданням теорії термінології є пошук шляхів удосконалення існуючих термінів і створення нових, з метою забезпечення ефективного передавання спеціалізованих знань. Важливою особливістю термінів є їхня залежність від контексту, що означає, що один і той самий термін може мати різні значення в різних галузях знань. Тому терміносистеми забезпечують структуроване і логічне організування термінів, що дозволяє ефективно розпізнавати і використовувати поняття в професійній діяльності.

Дослідження військової термінології сучасної стандартної арабської мови базується на комплексному підході, що охоплює лінгвістичний аналіз, дискурс-аналіз, корпусний і порівняльний аналізи, а також соціолінгвістичний підхід. Це дозволило систематично дослідити структуру, походження та функціонування військових термінів в арабській мові, враховуючи їхні семантичні, морфологічні та синтаксичні особливості.

Військова термінологія є складною і формалізованою системою, яка об'єднує терміни з чіткими значеннями, що використовуються для опису різних аспектів військової діяльності. Вона включає терміни з науковим обґрунтуванням, а також жаргон і сленг, що відображають специфіку військової культури та її адаптацію до сучасних умов. Військова термінологія є частиною ширшого поняття «військова лексика», яка проникає в повсякденне спілкування завдяки частим військовим конфліктам та медіатизації, що робить військові терміни зрозумілими для цивільних осіб. Військовий переклад як спеціалізована дисципліна підкреслює важливість точного відтворення змісту та форми військових текстів в іншій мові, що є критично важливим через високий рівень термінологічної насиченості цих текстів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ СТАНДАРТНОЇ АРАБСЬКОЇ МОВИ

2.1. Методика дослідження військової термінології сучасної стандартної арабської мови

Вивчення військової термінології стандартної арабської мови вимагає комплексного підходу, що поєднує різні методи лінгвістичного аналізу. Військові терміни мають специфічні семантичні, структурні та функціональні особливості, які визначають їхнє місце в дискурсі та професійній комунікації.

Методологія дослідження включає лексико-семантичний, когнітивно-семантичний, історико-порівняльний та дискурсивно-аналітичний підходи з метою надання комплексного уявлення про військову термінологію в сучасній арабській літературі.

Методи дослідження військової термінології сучасної стандартної арабської мови мають охоплювати кілька важливих аспектів, що забезпечать системний підхід до вивчення цієї специфічної терміносистеми.

При дослідженні сучасної арабської військової термінології застосовують такі методи: контент-аналіз, який дозволяє вивчати військові тексти, документи та медіа-публікації, аналізуючи зміст і частоту вживання певних термінів; описовий метод, який включає систематизацію та детальний опис термінології, класифікацію за тематичними групами чи іншими ознаками; порівняльний метод дозволяє зіставити арабську військову термінологію з термінологією інших мов; семантичний аналіз, що допомагає дослідити значення термінів, а також явища полісемії або омонімії.

Питаннями дослідження термінологічних систем займались багато науковців, а їх роботи дозволяють поглибити розуміння специфіки військової термінології. Аналіз їх праць слугує базою для розробки методики дослідження військової термінології сучасної стандартної арабської мови, зокрема у контексті специфіки формування, структурної організації та перекладу термінів.

Наприклад, Балабін В. В.(2018) розглянув сучасний американський військовий сленг як проблему перекладу. Дослідження аспектів формування і розвитку термінології в роботі Халіновської Л. (2014) «Українська авіаційна термінологія: формування, структура і розвиток» стане важливим у розробці методів аналізу структурних характеристик арабської військової термінології. Робота Бевза Т. О. (1996) «Семантичні інновації, структурні моделі та функції педагогічної лексики» дає підґрунтя для аналізу семантичних інновацій та функціональних моделей, що актуальні й у дослідженні арабських військових термінів. Розгляд спільної лексики Бурячка А. А. (1983) в «формуванні спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов» дозволяє розширити підхід до аналізу запозичень та спільних військових термінів в арабському мовному середовищі. Дослідження Туровської Л. (2005) «Військові звання та посади в Україні» надає підхід до аналізу термінів, пов'язаних із військовими званнями і посадами, що буде застосовано для дослідження аналогічних понять в арабській термінології. Дослідження питання перекладу військових термінів в роботі Артюха В.(2010) дозволяє врахувати аспекти перекладацьких трансформацій у процесі адаптації арабських термінів на інші мови. Байло Ю. В. (2013) аналізує семантику військових термінів і це сприяє створенню більш точного опису смислових відтінків арабської військової лексики. Робота Селіванової О. О. (2012) «Проблема диференціації перекладацьких трансформацій» допомагає врахувати аспекти диференціації при перекладі термінів, які будуть корисними у нашому дослідженні. Дослідження уніфікаційних процесів в роботі Щуровської О. А.(2007-2008) «Явище регіональної диференціації та

проблема уніфікації» сприяє розробці методів для врахування регіональних варіацій у сучасній арабській військовій термінології.

Наше дослідження ґрунтується на лінгвістичному аналізі термінів, що включає семантичний, морфологічний та синтаксичний аналіз військових термінів, який допомагає розкрити їхні значення, структуру та функціонування в мові.

Другий аспект охоплює дискурс-аналіз, лінгвістичний підхід, що зосереджується на дослідженні текстів у їхньому соціокультурному контексті, з метою виявлення способів формування сенсу та ідентифікації дискурсивних практик. Аналіз охоплює не лише структуру тексту, включаючи фрази, слова та риторичні прийоми, але й враховує ширші контекстуальні фактори, такі як соціокультурні умови чи політична обстановка, що впливають на його сприйняття і значення. Дискурс-аналіз дозволяє глибше зрозуміти, як текст взаємодіє з навколишнім середовищем і які сенси в ньому закладені, що робить його важливим інструментом для дослідження комунікації в сучасному суспільстві. Цей метод дозволяє дослідити, як військові терміни використовуються в конкретних комунікативних ситуаціях, наприклад, у медіа, офіційних військових документах або наукових публікаціях.

Корпусний аналіз забезпечив емпіричну базу для нашого дослідження, дозволяючи систематично вивчати частоту вживання термінів, їхні колокації та контексти.

Важливим аспектом роботи є порівняльний аналіз військової термінології арабської мови. Порівняння з іншими мовами, виявляє вплив, запозичення та інтернаціоналізми, що входять до цього пласту лексики.

Соціолінгвістичний підхід також є важливим для розуміння того, як військова термінологія функціонує в різних соціальних контекстах і як її вживання може змінюватися в залежності від регіональних, культурних та політичних факторів.

Аналізуючи екстраполюючий алгоритм дослідження військової термінології запропонований у роботах Акульшиної Н.Т. (2016) ми можемо

визначити для себе, що алгоритм аналізу військової сучасної термінології може мати такі кроки:

I. Аналіз ролі військової термінології у створенні терміносистеми та формуванні дискурсу військової сфери

II. Дослідження термінів та терміносистеми у військовій лексиці

Аналіз способів творення військової термінології:

1. Морфологічні способи.
2. Морфолого-синтаксичні засоби.
3. Лексико-семантичний підхід.
4. Запозичення.
5. Аббревіація.

III. Аналіз військової термінології в рамках дискурсу

1. Дослідження різновидів військового дискурсу: Аналіз офіційного та неофіційного військового дискурсу.
2. Аналіз міжнародного дискурсу у військовій сфері: Дослідження взаємодії міжнародних комунікацій, що сприяють збагаченню когнітивного військового простору та оновленню термінологічної системи.

У наступному підрозділі розглянемо детально етапи дослідження військової термінології сучасної стандартної арабської мови.

2.2. Етапи дослідження військової термінології сучасної стандартної арабської мови

Оскільки тема нашої роботи це типологія і специфіка функціонування сучасної арабської військової термінології, то для проведення нашого дослідження ми розробили алгоритм, який дозволить систематично проаналізувати військову термінологію сучасної стандартної арабської мови.

Спершу, ми визначили, який саме аспект цієї термінології будемо досліджувати. Об'єктом дослідження могли стати різні аспекти, які допомогли б краще зрозуміти структуру та використання військових термінів, проте ми зупинилися на дослідженні походження та семантики конкретних військових термінів арабської мови, а також їхньої класифікації за різними категоріями, такими як тематичні групи (наприклад, військові звання, назви підрозділів тощо).

На другому етапі ми відібрали тексти та матеріали для дослідження військової термінології. Це включало корпуси текстів (військові документи, спеціалізовані електронні ресурси тощо), профільні довідники та словники військової термінології арабської мови, які надають визначення та пояснення термінів, а також аналітичні статті.

Для нашого дослідження ми сформували корпус текстів, що охоплюють військову тематику, зокрема з арабських наукових публікацій, медіа, спеціалізованих журналів і військових словників. Методом суцільної вибірки з цього корпусу ми відбирали терміни, пов'язані з військовою лексикою. Кожен військовий термін був визначений згідно з контекстом, у якому він використовувався, щоб забезпечити точне відображення його значення.

Обраний корпус текстів дозволяє дослідити динаміку використання військових термінів, їх адаптивність до сучасних реалій та проблеми перекладу й уніфікації цих понять у різних регіонах, де використовується арабська мова. Розробка корпусу текстів для нашого дослідження охоплює широкий спектр матеріалів, що стосуються військової тематики, зокрема, джерел арабської наукової та публіцистичної літератури, спеціалізованих видань та словників.

У нашому дослідженні було також враховано внесок дослідників, що займались військовою лексикою раніше. Наприклад, Т. Михайленко (1996) вивчала інтра- та екстралінгвальні аспекти становлення та функціонування військової термінології у національних мовах, а Г. Халимоненко (1993) досліджувала тюркські військові терміни, що використовувались у середовищі

українського козацтва. Л. Мурашко (1997) зосередилася на історичному розвитку української військової лексики, зокрема на військових званнях і посадах, а Я. Яремко (1997) займався формуванням української військової термінології загалом, а Андріянова О. Я. (2011) вивчала військово-морську термінологію української мови, семантику та етапи її формування. Я. Рибалка (1998) досліджував структуру тематичної групи «військова лексика козацтва» в українській мові XVI–XVII століть, тоді як Н. Яценко (2009) вивчала формування назв військового одягу в українській мові.

На третьому етапі, після збирання корпусу сучасної арабської військової термінології, ми здійснили ретроспективний аналіз цієї лексики. Ми провели лінгвістичний аналіз арабських військових термінів та їхнього вживання. Для цього ми проаналізували використання кожного терміну. Це дозволило нам розглянути структуру, походження, семантику та контексти використання термінів у військових текстах.

На четвертому етапі в результаті аналізу ми виявили, що відібрані терміни можна класифікувати за семантичними групами відповідно до специфіки їхнього значення у військовому контексті. Ми класифікували арабську військову термінологію за різними категоріями та тематичними групами, вивчаючи особливості та основні кластери термінів, а також їхні взаємозв'язки. Ці семантичні групи було умовно поділено на кілька категорій, які, у свою чергу, містили підкатегорії, що враховують різні аспекти військової сфери, такі як озброєння, тактика, звання, операції, та інші.

На останньому, п'ятому, етапі ми підготували та узагальнили висновки, підсумовуючи результати нашого дослідження.

Висновки до Розділу 2

Було визначено та обґрунтовано основні методологічні засади дослідження військової термінології сучасної стандартної арабської мови. У

результаті детального аналізу обраних методів та джерел було розроблено комплексний підхід до вивчення цієї специфічної лексики, що включає лексико-семантичний, когнітивно-семантичний, історико-порівняльний та дискурсивно-аналітичний аспекти. Цей підхід дозволив дослідити, як військові терміни функціонують на різних мовних рівнях та в комунікативних ситуаціях, а також виявити специфічні характеристики арабської військової терміносистеми в межах професійного дискурсу.

Перший етап дослідження дозволив визначити основні компоненти військової термінології, її функції та способи застосування в арабському мовному просторі. Ми з'ясували, що особливості військових термінів зумовлені як історичними чинниками, так і сучасними тенденціями глобалізації, що ускладнює завдання їхньої уніфікації, особливо в регіональному контексті. Виявлено, що різні соціальні, культурні та політичні аспекти впливають на варіативність вживання цих термінів, що свідчить про їхню адаптивність до різних комунікативних потреб.

Корпусний аналіз підтвердив значущість певних ключових термінів у сучасному військовому дискурсі, а також надав емпіричні дані для порівняльного аналізу лексико-семантичних та когнітивних особливостей термінів. Було виявлено, що частота використання, колокації та контекстуальні особливості військових термінів значною мірою залежать від політичної обстановки, зростаючого впливу міжнародних контактів та технологічного прогресу, що оновлює лексичний корпус.

Порівняльний аналіз дозволив ідентифікувати основні запозичення й інтернаціоналізми в арабській військовій термінології, виявивши важливу роль інших мов у формуванні цього пласта лексики. Це свідчить про інтеграцію арабської військової термінології в глобальний контекст, що потребує продуманих перекладацьких підходів для забезпечення точності й зрозумілості термінів у багатомовному середовищі.

Отже, отримані результати дозволяють поглиблено зрозуміти специфіку арабської військової термінології. Це, у свою чергу, сприяє полегшенню

процесу комунікації у військовій сфері, забезпечуючи необхідну термінологічну точність та адекватність перекладу.

РОЗДІЛ 3

ТИПОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АРАБСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

3.1. Характеристика та специфіка арабської військової термінології

В арабській мові військова термінологія являє собою чітко окреслену терміносистему, що включає набір спеціалізованих термінів, які описують різні аспекти військової справи. Ці терміни охоплюють такі області, як організація військових структур, проведення бойових дій, зброя, техніка, комунікації та зв'язок, військова медицина, транспорт і логістика. Військова термінологія арабської мови є надзвичайно обширною та спеціалізованою, включаючи сотні тисяч слів та виразів, що формують складну лексичну систему.

Окрім традиційних термінів, сучасна арабська військова термінологія активно розвивається та оновлюється під впливом нових технологій і методів ведення війни. Сучасні поняття, пов'язані з кібербезпекою, безпілотними системами, інформаційною війною та іншими новітніми сферами, знаходять своє відображення в спеціалізованій лексиці.

Військово-технічна термінологія, як і термінологія інших галузей науки та практики, розташована на периферії лексики конкретної мови. Проте вона відрізняється від інших термінологічних систем тим, що має більше спільного з загальноживаною лексикою. Це зумовлено тим, що військова справа охоплює широке коло людей, і, як результат, військова термінологія використовується в більш широкому контексті порівняно з термінологіями інших спеціалізованих областей. Така інтеграція термінів у повсякденний

мовний обіг сприяє більшій доступності та розумінню військових понять серед широкої аудиторії (Стацюк, 2014).

Під час роботи з військовою термінологією сучасної стандартної арабської мови перекладач стикається з низкою труднощів, серед яких:

1. Семантичні процеси:

- Синонімія. Військова термінологія арабською мови містить багато синонімів, як і вся мова загалом. Явище синонімії в арабській військовій лексиці може бути зумовлене різними факторами, серед яких:

1) Регіональні та локальні діалекти. Арабська мова має багато діалектів, які використовуються в різних країнах і регіонах. Кожен діалект може мати свої власні слова для позначення тих самих військових термінів;

2) Запозичення. Протягом історії арабська мова зазнавала впливу інших мов, таких як турецька, перська, англійська, французька тощо. Це також сприяло появі синонімів, коли запозичені слова доповнювали або замінювали існуючі арабські терміни;

3) Релігійний і культурний контекст. Іслам та арабська культура мають свої власні специфічні терміни і вирази, що впливають на військову лексику. Різні школи ісламської думки можуть використовувати різні терміни для опису однакових понять.

4) Технічний прогрес. Військова техніка і тактика змінюються з часом, що призводить до появи нових термінів. Старі терміни можуть залишатися вживаними паралельно з новими, утворюючи синонімічні ряди.

Синонімія – одна з головних особливостей арабської військової термінології. До прикладу, термін «напад» має численні арабські еквіваленти: غارة، دهمة، غزو، إعتداء، مهاجمة، هجوم، هجمة، سطو; термін «оборона» має декілька варіантів, наприклад: دفاعة، حماية.

- Полісемія. Велика кількість арабських військових термінів мають не одне значення враховуючи контекст. Наприклад, слово قاعدة може означати як «база», так і «правило». Слово مدفع може означати як «гармата», так і

«артилерійська установка». Це ускладнює переклад, оскільки перекладач повинен враховувати контекст для вибору правильного еквівалента.

- Омонімія. Арабська військова термінологія містить велику кількість омонімів. Вони з'являються через низку причин і можуть призводити до недорозумінь і помилок (термін має різні значення в різних сферах його вживання). Наприклад, слово جندي може означати як «солдат», так і «боєць», а слово جيش може означати як «армія», так і «військо». Це може призводити до непорозумінь, якщо контекст не є достатньо чітким.

2. Вживання аббревіатур: військова термінологія арабської мови включає аббревіатури, які можуть ускладнювати переклад, наприклад:

Таблиця 3.1

Абревіатури

№	Арабський термін	Скорочення	Український еквівалент
1.	حشد النيران / رمي كثيف	ح نير / ر كث	масований вогонь
2.	فرقة مدرعة	فر م	бронетанкова дивізія
3.	سرية دبابات	س بب	танкова рота
4.	عربة القيادة	ع ق	машина управління
5.	لواء مدرع	ل م	бронетанкова бригада
6.	مضاد للطائرات	م/ط	зенітний
7.	وحدة نارية	و نا	боєкомплект
8.	كتيبة المدفعية	ك مد	артилерійський дивізіон
9.	عربة درعة	ع م، عم	броньована машина
10.	كتيبة دبابات	ك بب	танковий батальйон
11.	مضاد للدبابات	م/د	протитанковий

12.	خدمة	خ	служба
13.	مقذوف	م	снаряд
14.	عقيد	ع	полковник
15.	بطارية	ط	батарея
16.	مدفعية	مد	артилерія
17.	قاذف صاروخي	قذ	пускова установка, гранатомет
18.	هاوتزر	هاو	гаубиця
19.	مشاة آلية / مشاة ميكانيكية	مش آ / مش ميكا	мотопіхотний (мотострілецький)
20.	مدفعية ذاتية الحركة	مد ذ ح	самохідна артилерія
21.	صاروخ	صا	ракета
22.	إستطلاع المدفعية	سطع مد	артилерійська розвідка
23.	جندي	ج	рядовий, солдат
24.	ضابط	ض	офіцер
25.	دبابة	بب	танк
26.	مدرع	م	бронетанковий
27.	هاون	ها	міномет
28.	أمير مجموعة المدفعية	أمر مج مد	начальник артилерії
29.	مدفعية ميدان	مد م	польова артилерія

В арабських військових і військово-технічних матеріалах міститься велика кількість скорочень, незнання яких унеможливує їхнє розуміння і

переклад. Складність розшифровки скорочень посилюється тим, що одне скорочення може означати кілька понять, наприклад: اتجاه – ا (напрямок), أسلحة (зброя, озброєння), أمامي (передовий, передній), إمداد (постачання), أمر (наказ, розпорядження), أمن (безпека, забезпечення, охорона) і т.д.

За кількістю компонентів скорочення можна розділити на одно-, дво-, трьох- і більше компонентні. Прикладами однокомпонентних скорочень є: ف – فصيلة (взвод), جم – جماعة (відділення); двокомпонентних скорочень: ك بب (піхотна рота); س مش – سرية المشاة (танковий батальйон), الدبابات (піхотна рота); трьохкомпонентних: م مد م – فوج مدفعية الميدان (полк польової артилерії), ج خ ج – ضابط خدمة الجيش (офіцер служби тилу) тощо.

Усі скорочення можна умовно розділити на дві групи: лексичні та графічні. Першу групу скорочень вимовляють без розшифровки або окремими літерами, наприклад: م/ط (скорочення від مضاد للطائرات), م/د (скорочення від مضاد للدبابات), або складами, наприклад: كيلو (скорочення від كيلومتر). Графічні скорочення вживаються лише в письмовому мовленні й вимовляються тільки в повній формі, наприклад: قاس – قائد السرية (командир роти).

В арабській мові існує кілька різних моделей військових абревіатур. Однолітерні абревіатури зазвичай позначаються літерами арабського алфавіту. У багатобуквених абревіатурах дотримується порядок літер, який відповідає порядку, в якому вони з'являються в слові. Важливою особливістю є те, що в арабських абревіатурах не використовуються крапки. Крім того, цифри перед абревіатурою зазвичай вказують на кількість частин або підрозділів, а цифра після абревіатури - на порядковий номер (наприклад, ف ٢ 2)-й взвод), ك ٣ третій батальйон). Коли перед абревіатурою військової частини стоїть дробове число, воно вказує на номер підрозділу, який входить до складу цієї частини, наприклад ٣٤ ك/٢ – 2-га рота 34 піхотного батальйону. Крім того, в абревіатурах часто опускають прийменники, як у випадку з ك م/ط, що означає «зенітний дивізіон» (كتيبة مضادة للطائرات).

Абревіатури можна розділити на кілька типів відповідно до їхньої структури: деякі утворюються за допомогою перших літер слів, наприклад, ا

ح для «генерального штабу» (أركان الحرب); інші скорочуються шляхом скорочення першої частини слова, як у прикладі مدفِع (зброя) скорочується до مد; ще один спосіб полягає у використанні окремих літер слова, як у прикладі розвідка - استطلاع, скорочується до سطلع.

Арабська мова характеризується єдиною системою військових аббревіатур, тому в різних країнах можуть існувати варіанти скорочених форм одного і того ж терміну, наприклад, для визначення «км/год», який може бути записаний як كم في س، كم في س، كم في س/س، كم فس або كم فس.

Багатозначність є дуже поширеною в арабській мові, а особливо у військовій термінології. Наприклад, слово لواء означає як «бригада» (підрозділ), так і «генерал-лейтенант» (звання); слово جندي означає як «солдат», так і «рядовий» (звання); а слово تسليح означає як «зброя» (зброя), так і «озброєння» (процес); термін قاعدة може означати як «база» (військовий об'єкт), так і «основа» (теоретична або фундаментальна база); термін قيادة може означати як «командування» (дія керівництва військовими силами), так і «командний пункт» (місце, звідки здійснюється керівництво); خصم означає «знижка» в економічній термінології, але «ворог» у військовій, مسدس означає «шестикутник» в геометрії, але «пістолет» у військовій, а عصابة означає «пов'язка» в медичній термінології, але «партизанські сили» у військовій. (Стацюк, 2014).

Ці труднощі роблять процес перекладу військової термінології з арабської на українську складним і вимагають глибокого розуміння обох мов і культурних контекстів. Перекладач повинен бути уважним до деталей і враховувати всі аспекти термінів, щоб забезпечити точність і адекватність перекладу.

Військова термінологія арабських країн характеризується наявністю в ній двох шарів термінів: термінів, уживаних у всіх арабських країнах, і термінів, застосування яких характерне для однієї або кількох країн. Кількісне співвідношення між термінами першої та другої груп залежить від галузі військових знань і конкретної країни.

Шар загальної військової термінології складається з термінів, що виражають загальні поняття, пов'язані з військовою справою, і є частиною основного словникового запасу арабської літературної мови, наприклад: «حرب» – «війна», «قتال» – «бій», «دفاع» – «оборона», «جيش» – «армія» тощо. Ці терміни широко відомі і знаходять своє застосування в усіх арабських країнах.

Поряд із цими термінами є терміни, що застосовуються в окремих країнах, наприклад, для позначення терміна «управління» як організаційної структури використовується велика кількість лексичних одиниць, використання яких є характерним для певних арабських країн (наприклад, إدارة – використовується в Єгипті та Сирії, دائرة – в Омані, أمرية – зустрічається в Сирії, مديرية – в Іраку). Перекладачеві потрібно звернути особливу увагу - в рамках однієї організаційної структури певні з них також можуть перекладатися як «департамент», «служба», «відділ», «відділення» відповідно до порядку їхнього підпорядкування один одному.

Відмінності у складі військової термінології в арабських країнах поширюються на всі сфери військової справи. Це зумовлено історичними, політичними та культурними особливостями кожної країни:

1) Найменування звань у війську: «генерал-лейтенант» – فريق (Єгипет), فريق (Сирія), فريق أول (Ірак), «капітан» – نقيب (Єгипет), رئيس (Сирія), رئيس (Ірак);

2) Найменування озброєння: «автомат» – بندقية رشاشة (Єгипет), بندقية آلية (Сирія), غدارة آلية (Ірак), «балістична ракета» – صاروخ باليستيكي (Єгипет), صاروخ (Сирія), صاروخ ذاتي الدفع (Ірак); «гранатомет» – قاذف القنابل (Єгипет), قاذف القنابل (Сирія), رامي القنابل (Ірак), «пістолет» – مسدس (Єгипет), مسدس (Сирія), طبنجة (Ірак);

3) Найменування підрозділів та частин: «відділення» – جماعة (Єгипет), جماعة (Сирія), حضيرة (Ірак); «дивізіон» – كتيبة (Єгипет), كتيبة (Сирія), فوج (Ірак).

Класифікація топографічних елементів, прийнята в західній топографічній літературі, не завжди збігається з класифікацією, що

використовується в арабських країнах. Це, безсумнівно, створює певні труднощі в роботі з топографічними картами і в перекладі арабських топографічних текстів. Такі труднощі часом бувають настільки великими, що без знання перекладачем місцевих реалій, без урахування проблеми регіоналізмів в арабській термінології та синонімії розв'язати питання про адекватний переклад практично буває неможливим. Наявні словники далеко не завжди можуть допомогти перекладачеві в таких випадках, адже для позначення топографічних елементів використовують діалектизми, які не зафіксовано в згаданих словниках, і вони не ввійшли до загальноарабського словникового фонду, наприклад, єгипетське слово «حطية», що позначає низьку ділянку місцевості в пустелі, де є джерело води і трава, або слово «القارة», що позначає будь-яку окрему височину або групу окремих висот до 100 м.

У наведеній нижче таблиці показані відмінності в деяких термінах, що використовуються в різних регіонах арабського світу, і показано, наскільки важливо для перекладачів враховувати регіональні впливи при роботі з арабськими топографічними картами, а також при перекладі арабських топографічних текстів:

Таблиця 3.2

Регіональні варіанти військових термінів у арабських країнах

№	Єгипет	Сирія	Значення
1.	كنتور	منحن رئيسي	основна горизонталь
2.	كنتورات	منحنيات التسوية	горизонталі
3.	إنحدار / ميل	سفح	схил
4.	تمثيل تضاريس الأرض	تسوية	зображення рельєфу місцевості на карті
5.	هيئة إشارية	نقطة مميزة	орієнтир
6.	قمة	ذورة	вершина

7.	إسقاط	إرتسام	проекція
8.	طلقة	خرطوشة	патрон
9.	رتبة	درجة	військове звання
10.	ضابط شرطة عسكري	رقيب	військовий поліцейський

Наведені приклади свідчать про те, що поняття, закріплені за деякими топографічними термінами, дуже розпливчасті та нечіткі.

Ці приклади ілюструють, як термінологічні відмінності можуть впливати на ефективність спілкування між військовими різних арабських країн, що іноді може ускладнювати координацію спільних військових операцій.

Отже, військова термінологія арабської мови включає широкий спектр спеціалізованих термінів. Основними викликами для перекладачів є семантичні процеси, такі як синонімія, полісемія та омонімія. Синонімія виникає через регіональні діалекти, запозичення, релігійний та культурний контекст, а також технічний прогрес. Полісемія та омонімія ускладнюють переклад через наявність багатозначних термінів. Військова термінологія арабської мови є складною та багатогранною, з великою кількістю скорочень і багатозначних термінів. Ця термінологія включає два шари: загальні терміни, що використовуються у всіх арабських країнах, та специфічні терміни, характерні для окремих країн. Вивчення та уніфікація військової термінології важливі для покращення взаєморозуміння та координації між збройними силами арабських країн.

3.2. Типологічні аспекти сучасної арабської військової термінології

Військова термінологія є невід'ємною частиною військової лексики, що заслуговує на детальний аналіз і вивчення. Вона складає основу для координації та взаємодії між військовими підрозділами, забезпечуючи ефективність спільних військових дій та забезпечення взаєморозуміння між військовослужбовцями. Систематизована військова термінологія відіграє ключову роль у плануванні та проведенні операцій, дозволяючи чітко формулювати накази та інструкції. Відточені терміни та поняття сприяють зменшенню ризику непорозумінь і помилок у критичних ситуаціях, коли точність і швидкість є вирішальними.

Військова термінологія відображає історичний досвід, культурні традиції та еволюцію військової науки. Наприклад, багато сучасних термінів мають коріння у стародавніх військових доктринах та стратегіях. Водночас, технологічний прогрес і нові види загроз стимулюють появу нових термінів, пов'язаних з кібербезпекою, безпілотними технологіями та іншими аспектами сучасних військових дій.

Військова термінологія інформує про різні сфери життєдіяльності людей. Це і соціальна структура суспільства (назви чинів, звань), і розвиток продуктивних сил (на прикладі найменувань зброї), і еволюція військового мистецтва (назви певних військових дій, операцій), і історія формування військових сил (позначення військових частин, з'єднань), ставлення народу до воїнів (імена, що характеризують їх), система патріотичного виховання молоді (найменування воєнізованих ігор, звичаїв).

Крім того, військова термінологія виступає засобом обміну знаннями та досвідом між різними арміями та військовими організаціями. Вона сприяє розробці спільних доктрин і стандартів, які забезпечують сумісність та ефективність міжнародних військових альянсів. Наприклад, НАТО використовує стандартизовану військову термінологію для координації дій між збройними силами країн-членів, що дозволяє досягати високого рівня

інтеграції та спільної обороноздатності. Військова термінологія – це не просто набір спеціальних слів і виразів, але вона й є важливим інструментом, який забезпечує ефективність військових операцій, сприяє міжнародному співробітництву та відображає еволюцію військової справи. Її систематичне вивчення і вдосконалення є необхідним для підтримання високого рівня боєздатності та готовності до нових викликів у сучасному світі.

Сфера військової діяльності охоплює надзвичайно широкий спектр, що поділяється на численні самостійні галузі. Це зумовлює існування великої кількості тактичних, організаційних, військово-технічних термінів, характерних для різних видів та родів військ. Для того, щоб здійснювати ефективну військову діяльність, кожна галузь в військовій справі має власну термінологію. У цьому контексті військову термінологію можна класифікувати враховуючи різні критерії. Наведемо кілька основних прикладів:

1) За термінологічною структурою:

- Прості терміни: «граната» (قنبلة يدوية), «танк» (دبابة) тощо; Вони є складеними з одного слова.

- Складні терміни: «протитанковий ракетний комплекс» (نظام صواريخ مضادة للدبابات), «система протиповітряної оборони» (نظام الدفاع الجوي).

2) За сферою вжитку:

- Загальна військова термінологія: Містить терміни для всіх видів військ, наприклад, «наказ» (أمر), «батальйон» (كتيبة);

- Спеціалізована термінологія у військовій сфері: включає терміни для конкретних видів військ, таких як військово-повітряні сили (القوات الجوية), військово-морські сили (القوات البحرية), танкові війська (القوات المدرعة). Наприклад, у військово-повітряних силах це можуть бути «винищувач» (مقاتلة), «авіаносець» (حاملة الطائرات), а на флоті - «есмінець», «винищувач» (مدمرة), «підводний човен» (غواصة) тощо.

3) За місцем походження:

- військова нац.термінологія: терміни, що вживаються арміями різних країн. Вони відображають національні особливості та традиції військової справи. Наприклад, слово «танк» (دبابة) і французьке «char de combat» (عربة قتالية);

- міжнародна військова термінологія: «коаліційні сили» (قوات التحالف), «миротворчі операції» (عملية حفظ السلام), термінологія, що використовується багатьма країнами, особливо членами ООН або НАТО.

4) За способом побудови термінології

- лексичні терміни: терміни, створені за допомогою спеціалізованих словників і певних граматичних правил. Вони створюються з урахуванням мовних особливостей і норм;

- авторські терміни: терміни, що виникають у ході практичної діяльності військових. Ці терміни можуть широко використовуватися завдяки загальному досвіду та авторитету окремих військових діячів.

5) На основі галузей знань:

- військова термінологія стратегії: терміни, пов'язані з питаннями стратегії, такими як аналіз даних та військове оперативне планування. Наприклад, «стратегічна розвідка» (الاستخبارات الاستراتيجية), «військовий потенціал» (القدرة العسكرية);

- тактичні військові терміни: терміни, що вживаються для описання конкретних дій під час бою. Це можуть бути терміни, що описують командування військами, розташування військ і ведення бойових дій, наприклад, «флангова атака» (هجوم جانبي) і «маневрування навколо» (مناورة التفاف);

- військово-технічні терміни: терміни, що стосуються зброї, військової техніки та їхніх компонентів. Сюди входять терміни, які описують різні види озброєння, технічні характеристики військових засобів, наприклад, «калібр» (عيار), «бронювання» (تدريع).

Багатогалузевий характер арабської військової термінології, як і термінології інших мов, зумовлений різноманітністю галузей військової

справи (кадрова документація, авіація, сухопутні війська, артилерія тощо). На прикладі Збройних сил Єгипту можна розглянути найуживаніші військові терміни арабською мовою:

Таблиця 3.3

Найрозповсюдженіші військові терміни ЗС Єгипту

№	Термін арабською	Еквівалент українською
<i>Військові підрозділи</i>		
1.	فصيلة (فصائل)	взвод
2.	كتيبة (كتائب)	батальйон (дивізіон)
3.	سرية (سرايا)	рота (батарея)
4.	فوج (أفواج)	полк
5.	جماعة (ات)	відділення
6.	طاقم (طواقم)	екіпаж
7.	فيلق (فيالق)	корпус
8.	جيش (جيوش)	армія
9.	لواء (ات، ألوية)	бригада
10.	فرقة (فرق)	дивізія
11.	منطقة عسكرية	військовий округ
12.	جبهة (ات)	фронт
<i>Система військових звань ЗС Єгипту</i>		
13.	عريف (عرفاء)	капрал

14.	جندي (جنود)	рядовий
15.	رقيب أول	старший сержант
16.	رقيب (رقباء)	сержант
17.	مساعد أول	старший унтер-офіцер
18.	مساعد	унтер-офіцер
19.	ملازم أول	старший лейтенант
20.	ملازم	лейтенант
21.	رائد (رواد)	майор
22.	نقيب (نقباء)	капітан
23.	عقيد (عقداء)	полковник
24.	مقدم	підполковник
25.	لواء	генерал-майор
26.	عميد (عمداء)	бригадний генерал
27.	مشير	фельдмаршал, маршал
28.	فريق أول	генерал-полковник
29.	فريق (فرقاء)	генерал-лейтенант
<i>Система військових звань Військово-повітряних сил Єгипту</i>		
30.	رقيب	сержант
31.	عريف	капрал

32.	رقيب أول	старший сержант
33.	مساعد أول	старший унтер-офіцер
34.	مساعد	унтер-офіцер
35.	ملازم أول طيار	старший лейтенант авіації
36.	ملازم طيار	лейтенант авіації
37.	رائد طيار	майор авіації
38.	نقيب طيار	капітан авіації
39.	عقيد طيار	полковник авіації
40.	مقدم طيار	підполковник авіації
41.	لواء طيار	генерал-майор авіації
42.	عميد طيار	бригадний генерал авіації
43.	فريق أول طيار	генерал-полковник авіації
44.	فريق طيار	генерал-лейтенант авіації
<i>Система військових звань Військово-морських сил Єгипту</i>		
45.	رقيب أول	старшина 1 статті
46.	رقيب	старшина 2 статті
47.	عريف	старшина 3 статті
48.	مساعد أول	старший унтер-офіцер
49.	مساعد	унтер-офіцер

50.	ملازم بحري	лейтенант
51.	ملازم أول بحري	старший лейтенант
52.	عقيد بحري	капітан 1 рангу
53.	مقدم بحري	капітан 2 рангу
54.	رائد بحري	капітан 3 рангу
55.	نقيب بحري	капітан-лейтенант
56.	فريق أول بحري	адмірал
57.	فريق بحري	віце-адмірал
58.	لواء بحري	контр-адмірал
59.	عميد بحري	коммодор

Таким чином, військова термінологія є складною і багатогранною системою, яка віддзеркалює різноманітні аспекти військової діяльності. Класифікація військової термінології дозволяє структурувати знання, сприяє ефективному обміну інформацією та підвищує рівень взаєморозуміння серед фахівців. Це є необхідною умовою для успішного проведення військових операцій та досягнення поставлених цілей у сфері оборони та безпеки.

Висновки до Розділу 3

Сучасна арабська військова термінологія активно розвивається під впливом нових технологій та методів ведення війни, що відображається в її спеціалізованій лексиці. Хоча вона належить до периферійних шарів лексики, військова термінологія має ширше використання, ніж терміни інших галузей,

завдяки її тісному зв'язку із загальноживаною лексикою. Перекладачі, які працюють з цією термінологією, стикаються з труднощами, зумовленими синонімією, полісемією, омонімією та багатозначністю термінів, а також використанням аббревіатур. Ці явища можуть виникати через регіональні діалекти, запозичення з інших мов, релігійні та культурні впливи, а також технічний прогрес. Часто словники не можуть надати необхідної допомоги, оскільки багато діалектизмів і місцевих термінів не входять до загальноарабського лексичного фонду.

Військова термінологія в арабських країнах є складним і багат шаровим феноменом, який відображає історичні, культурні та політичні особливості кожної з них. Різноманітність у найменуваннях військових звань, озброєння, підрозділів і топографічних елементів є наслідком впливу регіональних діалектів, історичних обставин і місцевих реалій. Відмінності в термінології, такі як різні назви для одного й того самого військового звання чи виду озброєння в Єгипті, Сирії та Іраку, свідчать про відсутність єдиної стандартизації і підкреслюють важливість розуміння місцевих особливостей у військовій справі.

Різноманітність і складність військової термінології зумовлені також широким спектром військової діяльності, що охоплює різні галузі, такі як стратегія, тактика, техніка та організація військових сил, що вимагає наявності великої кількості специфічних термінів, які можуть бути класифіковані за різними критеріями, включаючи структуру, сферу вжитку, як вони утворюються та звідки вони походять.

Військова термінологія арабської мови не є статичним набором слів, а постійно розвивається разом з військовою наукою та практикою. Її вивчення і систематизація є важливими для забезпечення ефективності військових операцій і готовності до нових викликів у сучасному світі. Вона є надважливою частиною військової культури, що відображає історичний досвід, національні традиції та еволюцію військової думки.

РОЗДІЛ 4

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ АРАБСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

4.1. Шляхи формування і поповнення сучасної арабської військової термінології

Військова лексика арабської мови формується під впливом різноманітних факторів, таких як військові конфлікти, технологічні інновації, впровадження новітніх військових стратегій і тактик, а також глобальні інформаційні процеси. Важливу роль відіграє запозичення термінів з інших мов та їх адаптація під арабську граматичну систему. Деякі терміни, створені десятки років тому, залишаються актуальними, тоді як інші поступово виходять з ужитку, надаючи місце сучаснішим, та більш новим відповідникам.

Тому військова термінологія арабської мови постійно розвивається, і віддзеркалює швидкі, динамічні зміни у соціально-політичних та військових реаліях регіону. Ця терміносистема залишається нестабільною та гнучкою, що свідчить про її ще не завершене формування. Кожне нове явище або технічне досягнення у військовій сфері приводить до появи нових термінів, що додає ще більше варіативності і складності до існуючого термінологічного ландшафту.

Військова термінологія є однією зі спеціальних термінологічних систем арабської мови, яка ще не була предметом комплексного теоретичного вивчення арабськими дослідниками та вітчизняними науковцями. (Стацюк, 2014).

Військова термінологія постійно еволюціонує, щоб відповідати новим викликам сучасних конфліктів та технологічних змін. Арабська мова, будучи ключовою для комунікації в різних регіонах, а також у міжнародних військових колах і організаціях, постійно вдосконалює свою терміносистему

для забезпечення точного і зрозумілого спілкування. Терміни можуть відрізнитися залежно від контексту, способу використання та регіональних особливостей різних арабомовних країн, що робить військову лексику динамічною і багатогранною. Водночас, така адаптивність дозволяє термінології залишатися актуальною і відповідати потребам як локального, так і глобального військового співтовариства.

Основні способи творення арабської термінології залишаються незмінними з часів ісламу. Основними з них є деривація (الاشتقاق), словоскладання (النحت) та арабізація (التعريب). Деривація або «الاشتقاق» характеризується використанням префіксів, суфіксів та афіксів для утворення слів на основі кореневої системи. Наприклад, слово «виробництво» може мати різні форми: إنتاج (виробництво), ناتج (продукт), منتجات (товар) і منتوجات (товар).

Метод النحت, що буквально означає «ліпити» або «вирізати», утворюється шляхом поєднання частин двох або більше слів у нове слово. У цьому процесі зазвичай вирізають одну або кілька приголосних, а потім з'єднують частини, використовуючи наявні форми. Наприклад, словосполучення رأس مال («голова грошей») утворює رأسمال, що означає «капітал».

Арабізація (або التعريب) означає асиміляцію запозичених слів шляхом застосування арабських словотворчих моделей. Наприклад, слово «автоматизувати» перекладається як أتمت і його похідні: «автоматизація» (أتمتة), «автоматизований» (مؤتمت) і «автоматичний» (أوتوماتي).

Калька – це слово або вираз, що являє собою буквальный переклад іншомовного виразу або терміна, часто з подальшим складанням частин відповідно до правил словотвору і граматики мови, в якій відбувається калькування. Методи калькування варіюються від транслітерації аббревіатур до перекладу найпоширеніших розмовних назв. Незважаючи на це, при перекладі термінів-кальок можуть виникати труднощі, оскільки різні варіанти перекладів термінів-неологізмів або неповних кальок можуть мати неоднакове значення в залежності від контексту (Селіванова, 2006).

Вибір арабських еквівалентів для термінів іншомовного походження часто є складним процесом. Навіть коли для терміна використовуються вже існуючі арабські слова, впливає проблема затвердження і вибору одного з синонімічних варіантів. Наприклад, термін «військова частина» в Єгипті позначається словом *وحدة*, тоді як у Сирії використовується термін *قطعة*. Це підкреслює не лише труднощі уніфікації термінів в арабських країнах, але й різноманітність у застосуванні мовних ресурсів в залежності від регіональних особливостей. Така ситуація свідчить про важливість врахування культурних та історичних контекстів при розробці і стандартизації термінології.

Головна складність у створенні термінів шляхом перекладу полягає в тому, що іншомовним термінам часто відповідають арабські терміни у формі словосполучень, що створює певні труднощі в досягненні точності та лаконічності.

Для спрощення використання складних термінів були використані різні скорочення. Зокрема, структура термінів часто змінюється, як у випадку з терміном *دفاع ضد طائرات*, який скорочується як *دفاع جوي* («протиповітряна оборона»). Інший підхід полягає у використанні еліпсації, тобто у скороченні деякого слова в термінологічному словосполученні. У складних конструкціях може бути скорочене головне слово: наприклад, *ناقلة البترول* скорочується як *ناقلة* («танкер»), *حاملة الطائرات* скорочується як *حاملة* («авіаносець»). Ці методи допомагають створювати лаконічну та зручну у використанні військову термінологію.

Арабська військово-технічна термінологія характеризується наявністю великої кількості синонімів в іноземних мовах, що особливо помітно в автомобільній галузі. Така повторюваність поширена в різних країнах арабського світу: в Єгипті, наприклад, паралельно використовуються англійські та французькі терміни, тоді як в Іраку переважає англійська, в Алжирі – французька, а в Лівії – італійська. Хоча терміни іншомовного походження найбільше вживаються в розмовній мові, їх можна зустріти і на письмі:

Таблиця 4.1

Терміни-дублети в арабській мові

№	Термін арабською мовою	Переклад українською мовою
1.	كاربوراتير-مبخر	Карбюратор
2.	بيل-ذراع التوصيل	Шатун
3.	ماستر - اسطوانة الفرملة	Гальмівний циліндр
4.	سلندر-اسطوانة	Циліндр
5.	دبرياج- قابض	Зчеплення
6.	قميص التبريد	Сорочка охолодження
7.	كرنك - موفق	Кривошип

Однією з характерних рис арабської технічної, в тому числі військово-технічної, термінології є наявність значної кількості синонімів іншомовного походження. Особливо це помітно в автотехнічній сфері, де використання таких термінів є поширеним явищем.

Наприклад, в Єгипті активно вживаються англійські та французькі автотехнічні терміни, в Іраку – переважають англійські, в Алжирі – французькі, а в Лівії часто використовуються італійські. Це відображає історичний вплив різних культур і мов на розвиток технічної лексики в арабському світі. Така різноманітність термінології створює певні труднощі для уніфікації мови, але водночас підкреслює багатство і складність арабської технічної спадщини.

Нижче наведено список найпоширеніших автотехнічних термінів іноземного походження, що використовуються в єгипетських текстах як синоніми до їхніх арабських еквівалентів:

Таблиця 4.2

Найпоширеніші автотехнічні терміни іншомовного походження

<i>№</i>	<i>Термін іншомовного походження</i>	<i>Відповідник арабською мовою</i>	<i>Еквівалент українською</i>
1.	شاسيه (chassis)	قاعدة السيارة	шасі
2.	ماكينة (machine)	محرك	двигун
3.	كاربوراتور (carburetor)	مبخر	карбюратор
4.	دبرياج (d'embrayage фр.)	قابض	зчеплення
5.	سيلندر (cylinder)	أسطوانة	циліндр
6.	صباب (soupape фр.)	صمام	клапан
7.	رادياتور (radiator)	مبرد	радіатор
8.	تنك (tank)	صهريج	танк
9.	جير بوكس (gear box)	صندوق التروس	коробка передач
10.	كريك (cric фр.)	مرفاع	домкрат

Військова термінологія арабської мови постійно еволюціонує, реагуючи на стрімкий розвиток у військовій сфері. На ці зміни значною мірою впливають запозичення з інших мов, які збагачують терміносистему новими поняттями та технологіями. Такий процес свідчить не лише про адаптивність мови, але й про її здатність інтегрувати інновації, що відображає динаміку сучасних військових реалій.

Пряме запозичення термінів відбувається, коли слово з однієї мови входить у загальний вжиток в іншій. Запозичення відіграють ключову роль у розвитку термінології, збагачуючи словниковий запас і підвищуючи виразність мовлення. Хоча арабські країни протягом своєї історії часто були втягнуті у війни та конфлікти, що значно сприяло зростанню кількості запозичень, більшість іноземних слів проникли в арабську мову через вплив

таких мов, як французька, англійська та італійська, які в різні періоди мали статус другої мови в різних арабських країнах. Науково-технічний прогрес щороку призводить до появи нових військових термінів, що робить цю терміносистему дедалі багатшою та складнішою, відображаючи сучасні реалії та виклики.

З точки зору кількісних показників привертає увагу велика кількість слів, запозичених з перської мови. Основними причинами цього є схожість кореневої системи та звучання. Найбільш запозиченими словами з перської мови є: خرطوشة «гільза», طبنجة «пістолет», بارجة «лінкор», خندق «рів, окоп, траншея», عسكر «військо», هاون «міномет», جاسوس «шпигун» (Стацюк, 2013).

Іноземні слова часто приходять у мову з новими поняттями, які не мають місцевих еквівалентів. Зазвичай і нерідко такі запозичення поступово витісняють існуючі місцеві терміни. Наприклад, в арабській мові перське слово جاسوس стало широко використовуватися в значенні «шпигун» і замінило арабське слово ناطس, яке мало те саме значення.

У 16 ст. арабські країни стали частиною Османської імперії. В результаті османського панування в арабських країнах турецькі військові терміни переважали над арабськими, а арабські військовослужбовці проходили військову підготовку турецькою мовою, навчалися в турецьких військових школах і служили в турецькій армії.

Серед усіх іншомовних запозичень у військовій термінології сучасної стандартної арабської мови значне місце займають турецькі запозичення (Стацюк, 2013).

Загалом же з турецької мови до військової терміносистеми сучасної арабської літературної мови, насамперед, увійшли запозичення військових звань: فريق «генерал – лейтенант», ملازم «лейтенант», مشير «маршал», لواء «генерал – майор», а також قل «відділення», لغم «міна», ترسانة «арсенал» (Стацюк, 2013, с.145).

Запозичення з грецької мови також оновили військову термінологію арабської мови, як видно з наступних прикладів: استراتيجية «стратегія», ديناميكا

«динаміка», برسكوب «перископ», أسطول «флот», ديناميت «динаміт» (Стацюк, 2013).

Виділяються серед запозичень з латинської мови наступні: كبسولة «капсуля», رادار «радар», طوربيد «торпеда». Порівняно нечисленними є запозичення з італійської мови: كبتان «капітан», قرصان «пірат» (Стацюк, 2013).

Незліченна кількість сучасних запозичень в арабській військовій термінології звичайно мають французьке походження. З усіх європейських мов французька має найбільшу кількість запозичень, асимільованих арабською мовою. Це, очевидно, значною мірою пов'язано з давніми культурними зв'язками. Наступні терміни слід вважати запозиченими з французької мови: بطارية «батарея», هليكوبتر «вертоліт, гелікоптер», مناورة «маневр», فرقاطة «фрегат», ليفتینانت كولونيل «підполковник», سيرجینت «сержант» (Стацюк, 2013).

Останніми роками вплив англійської мови у сфері науково-технічної термінології зростає з кожним днем. Англійські запозичення часто входять до лексичного складу арабської мови і відображають певні реальні поняття. Процес запозичення англійської мови у військовій термінології можна простежити на наступних прикладах: هوتريز «гаубиця», تكتيك «тактика», لنش «катер», تانك «танк» (Стацюк, 2013).

Особливе місце серед запозичень посідають слова, утворені калькуванням. Особливістю цього методу є те, що в ньому береться не запозичена лексична одиниця, а лексична одиниця, яка входить до арабської лексико-семантичної системи і тому формально певною мірою підкоряється арабській нормі.

Калькування як спосіб словотвору в арабській військовій термінології є досить поширеним явищем і відіграє важливу роль в утворенні нових арабських слів та їх активному вживанні:

Таблиця 4.3

Калькування військових термінів в арабській мові

№	Калькований арабський термін	Український еквівалент	Англійський термін
1.	حملة الطائرات	авіаносець	aircraft carrier
2.	النقطة الميتة السفلى	нижня мертва точка	bottom dead center
3.	الحاجز الصوتي	звуковий бар'єр	sound barrier
4.	فن الحرب	військове мистецтво	art of war
5.	الجيب الناري	вогневий мішок	fire pocket

Багато неологізмів, таких як наведені нижче слова та вирази, були асимільовані та стали частиною мовного складу мови:

1) أنظمة صواريخ موجهة مضادة للدبابات جافلين «Протитанковий керований ракетний комплекс Javelin - переносний американський зенітно-ракетний комплекс, призначений для ураження танків та інших броньованих цілей.

2) منظومات صواريخ محمولة ستينغر «переносні ЗРК Stinger» – це переносний зенітно-ракетний комплекс, який використовується для ураження повітряних цілей, в тому числі літаків та гелікоптерів.

3) أنظمة طائرات بدون طيار جوية فونيكس غوست «безпілотні авіаційні комплекси Phoenix Ghost» - це безпілотні літальні апарати для розвідки та спостереження.

4) أنظمة صواريخ مضادة للدبابات NLAW «протитанкові комплекси NLAW» – це переносний протитанковий комплекс, призначений для знищення броньованих цілей.

5) أنظمة الدفاع الجوي المتقلة FlakPz Gepard «Самохідні зенітні установки FlakPz Gepard - німецькі самохідні зенітні установки з великокалібрними гарматами для захисту від повітряних цілей.

6) أنظمة المدافع الذاتية PzH 2000 «Самохідна артилерійська установка PzH 2000 - німецька самохідна артилерійська установка для стрільби з гармат великого калібру.

7) أنظمة النيران الرشاشة الصاروخية محمولة RM-70 Vampire «Переносна реактивна система залпового вогню RM-70 Vampire» - переносна версія реактивної системи залпового вогню.

8) بايراكتار «Bayraktar» – це безпілотний авіаційний комплекс, який використовується для розвідки, спостереження та нанесення повітряних ударів. Система має різні можливості, в тому числі для розгортання різних видів озброєння.

Найпоширенішим є переклад військової термінології з іноземних мов на арабську, причому джерелом виступає англійська мова. Це пояснюється тим, що англійська сьогодні є основною мовою міжнародного спілкування, що робить її ключовим джерелом для впровадження нових військових термінів в арабський лексикон. Такий переклад не лише адаптує термінологію до арабського контексту, але й сприяє інтеграції світових військових стандартів у регіональні практики.

У військовій сфері приклади можуть включати: «повітряна підтримка» (air support) – دعم جوي; «сухопутні війська» (ground forces) – قوات برية; «морська операція» (naval operation) – عملية بحرية; «розвідувальні дані» (intelligence data) – معلومات استخباراتية; «військовий альянс» (military alliance) – تحالف عسكري; «збройне протистояння» (armed confrontation) – مواجهة مسلحة; «спеціальні операції» (special operations) – عمليات خاصة; «командний центр» (command center) – مركز القيادة тощо. Ці терміни часто перекладаються з англійської, оскільки вони є загальноновизнаними в міжнародній військовій термінології. Це підкреслює важливість англійської мови в передачі і адаптації сучасних військових концепцій на арабську мову, забезпечуючи чіткість і точність комунікації у військових питаннях.

Таке становище цілком природне, тому що останніми роками до арабських країн надходить широкий потік військової та військово-технічної

інформації, пов'язаної з новітніми досягненнями в галузі військової науки і техніки, із введенням нових понять, які ще не знайшли мовного оформлення.

Одним з основних способів формування військової та військово-технічної термінології в арабській мові є використання загальноновживаних слів у вузькоспеціалізованому значенні. Наприклад, слово «شعيرة» (зерно) вживається у значенні «мушка», «طاقم» (набір) - у значенні «екіпаж», «ضرب» (влучити) - у значенні «стріляти». Деякі терміни набувають особливих значень у встановлених комбінаціях. Наприклад, слово كتلة (маса) разом зі словом أسطوانة (циліндр) утворює термін كتلة الأسطوانات (блок циліндрів) тощо.

Арабська військова термінологія також включає низку словосполучень, заснованих на певних граматичних моделях, таких як комбінація іменник + прикметник (наприклад, камера згоряння غرفة الإحترام) або комбінація інфінітива та інших слів, таких як القوات الجوية (повітряні сили).

Конверсія також поширена, коли певні частини слова стають іменниками. Найбільш продуктивними в цьому відношенні є дієприкметники та масдари, а менш продуктивними є прикметники, наприклад, «محول» — «трансформер», «ماش» — «піхота», «إستعداد قتالي» — «боездатний» тощо.

Основне завдання арабських термінологів полягає в тому, щоб знайти відповідні арабські еквіваленти для термінів, які вже стандартизовані в інших мовах. Нові арабські терміни часто створюються як альтернатива інтернаціоналізмам латино-грецького походження або ж національним термінам, зокрема англійським і французьким. Процес запозичення іншомовних термінологічних систем відбувається різними шляхами, але принципи створення і поповнення термінології залишаються такими ж, як і при збагаченні загальнолітературного словника. Важливо підкреслити, що це дослідження має на меті, з одного боку, зберегти культурну ідентичність арабської мови, а з іншого - відкрити її для сучасних світових тенденцій.

При цьому використовуються такі методи: 1) термінування в спеціальних значеннях; 2) утворення нових слів-термінів за існуючими правилами словотвору; 3) переклад термінів і термінологічних

словосполучень і як подальший процес скорочення їх шляхом еліптування; 4) пряме запозичення термінів. В основі планомірної арабської термінологічної роботи лежить прагнення максимально використовувати національні корені-слів. Як правило, вживання одного з перерахованих засобів обумовлено морфологічним типом вихідного матеріала, який підлягається калькуванню. Першими двома способами створюються арабські терміни проти іншомовних слів-термінів, котрі володіють простими основами кореня, третій використовується проти іншомовних термінів – складних слів і словосполучень і останній – при неможливості створити адекватний еквівалент засобами арабської мови.

Отже, після Першої світової війни більшість арабських країн стали об'єктом західної колонізації, і хвиля західної військової термінології почала захльостувати військових у цих країнах, а арабська військова мова стала інкрустуватися турецькими та французькими військовими термінами в Алжирі, Тунісі, Марокко, Сирії та Лівані, британськими військовими термінами в Єгипті, Іраку, Судані, Йорданії, Палестині та Південному Ємені. Іноземна колонізація поширила французьку військову термінологію в Алжирі, Тунісі та Марокко, італійську військову термінологію в Лівії та англійську військову термінологію в Єгипті. Однак розвиток арабської військової термінології, коли кожна арабська армія намагається розробити власну арабську військову термінологію, не гармонізуючи її з термінологією споріднених арабських армій, призвів до виникнення справжньої мовної проблеми, а саме: єдина арабська мова стала непослідовною щодо арабської військової термінології, і кожна армія арабської держави не може порозумітися з іншою арабською армією або, принаймні, відчуває певні труднощі, оскільки її військова терміносистема суттєво відрізняється від систем інших арабських армій.

4.2. Проблема уніфікації та територіальна диференціація арабської військової термінології

Мова ЗМІ швидко реагує на зміни в суспільстві, відображаючи нові історичні та соціальні умови. У медіатекстах з'являються нові слова, які не лише називають нові реалії, але й оцінюють їх. ЗМІ нині відіграють ключову роль у розвитку мови, оскільки їхня аудиторія значно ширша, ніж у художньої, наукової або навчальної літератури, а сфера розмовного мовлення обмежена окремими групами, де відбувається спілкування. Засоби масової інформації не лише відображають реальність, але й активно впливають на суспільство, пропагуючи нові соціокультурні моделі поведінки. Таким чином, медіа не просто фіксують зміни, а й самі стають рушіями суспільних трансформацій, змінюючи сприйняття і трактування певних явищ. Вони стають своєрідним каталізатором змін, формуючи нові підходи до осмислення дійсності (Дацишин, 2020).

Рекомендується, щоб перекладачі брали до уваги особливості мови перекладу під час перекладу слів, які можуть мати різне значення в різних країнах. Наприклад, англійський термін може бути перекладений по-різному в арабомовних країнах (Altarabin, 2021):

Таблиця 4.4

Англійський термін *district*, що має еквіваленти в різних країнах

<i>№</i>	<i>Країна</i>	<i>Англійський термін</i>	<i>Арабський термін</i>
1.	Палестина	district	قضاء
2.	Єгипет	district	إقليم
3.	Йорданія	district	لواء
4.	Туніс	district	معمدية

Така варіативність підкреслює необхідність розуміння місцевих нюансів і специфіки використання термінів. Для перекладача важливо знати не лише мовні еквіваленти, а й контекст їхнього використання, щоб адаптувати текст до культурних та соціальних умов цільової аудиторії.

Відмінності в регіональній військово-технічній термінології настільки великі, що іноді унеможливають взаєморозуміння та співпрацю між збройними силами арабських країн. Відмінності в структурі військової термінології арабських країн охоплюють усі сфери військової справи. Ці відмінності можна побачити в назвах органів командування і управління, оперативних, тактичних і стратегічних поняттях, озброєннях і званнях. Для ілюстрації цього можна навести низку прикладів (Стацюк, 2014):

Таблиця 4.5

Відмінності в регіональній військово-технічній термінології

№	Значення	Іракський термін	Єгипетський термін	Сирійський термін
1.	пункт управління вогнем	مركز سيطرة على النار	مركز إدارة النيران	مركز قيادة النيران
2.	боротьба	كفاح	صراع	محاربة
3.	гаубиця	مدفع القوس	هاوتزر	قذاف
4.	балістична ракета	صاروخ ذاتي الدفع	صاروخ باليستيكي	صاروخ باليستي

5.	самохідна артилерійська установка	مدفع الصولة	مدفع الإقتحام	قانس (قوانص)
6.	вертоліт	طائرة سمّية	هليكوبتر	حوامة
7.	старший сержант	رأس عرفاء	رقيب أول	رقيب أول
8.	навідник	رام	منشن	مسدد
9.	снайперська гвинтівка	قناصة	بندقية الرامى المترصّد	بندقية قناصة

Також важливим елементом термінологічної системи є скорочення.

Скорочення військових термінів може бути складним, особливо для перекладачів, які не мають досвіду роботи з військовою термінологією, і іноді може призвести до непорозумінь. Арабська військова система скорочень має кілька особливостей. По-перше, вона відносно нестабільна: у різних країнах існують свої неофіційні, а часом і випадкові скорочення. Незважаючи на те, що останнім часом активно видаються словники та довідники, єдиної обов'язкової системи скорочень не існує, що призводить до великої кількості варіантів одного й того ж терміна.

По-друге, у вербальному спілкуванні ці аббревіатури вживаються обмежено, на відміну від української військової термінології. Більшість рекомендацій стверджують, що скорочення не повинні використовуватися у вербальному спілкуванні. Винятком є лише невелика частина найпоширеніших і широко вживаних скорочень; Наприклад

Таблиця 4.6

Найбільш поширені і загальноживані скорочення

№	Термін арабською	Скорочення	Еквівалент українською
1.	مدرع	م	бронетанковий
2.	مدفعية ميدان	مد م	польова артилерія
3.	مظليون	مظ	парашутний
4.	مدفعية	مد	артилерія
5.	مستقل	مقل	окремий
6.	دبابة	بب	танк

Військовий сленг є органічною частиною арсеналу військової мови, що складається не лише з термінів і висловів, які описують конкретні військові поняття та науково-технічні терміни, але й з фраз та висловів, що, хоча й не мають прямого зв'язку з військовою сферою, проте стали невід'ємною частиною повсякденного спілкування серед військових. Цей тип мови не лише відображає специфічну культуру збройних сил, але й додає певної колоритності військовому життю, роблячи його зрозумілішим та більш емоційно насиченим для тих, хто знаходиться у цьому середовищі. Наприклад, в арабській військовій лексиці можна зустріти такі сленгові вирази:

- «دوشكا» («Душка») – використовується для позначення великокаліберного кулемета ДШК;

- «ضربة» («Дарба») – буквально перекладається як «удар», але у військовому контексті може означати артилерійський обстріл або авіаудар;

- «طيار» («Тайяр») – пілот; у сленгу іноді використовується для позначення людини, яка постійно перебуває в русі або змінює місце дислокації.

Сленг може не лише служити практичній потребі комунікації, але й відображати специфіку життя і побуту в армії, де часто звичні слова набувають нового змісту та забарвлення. Наприклад:

Таблиця 4.7

Арабський військовий сленг

№	Термін арабською	Переносне значення, використання	Пряме значення
1.	زفت	жорстокі навчання, надзвичайно складна ситуація	асфальт
2.	حبة دواء	накази чи заходи, що повинні "полегшити" ситуацію, але зазвичай погіршують її	пігулка
3.	أبو النوم	солдат, який часто засинає на посту або проявляє недбалість	пан Сон
4.	المعلم	неформальна назва командира або сержанта, який часто навчає новобранців	вчитель
5.	جرس إنذار	позначення небезпеки або несподіваних змін у бойовій ситуації	сигнал тривоги

6.	يوم الحساب	використовується для опису перевірок або днів, коли начальство влаштовує ревізії	день розплати
7.	صندوق أسود	секретні чи важливі документи, які повинні зберігатися в безпеці	чорний ящик
8.	شنب	позначення ветеранів або солдатів із великим досвідом	вуса
9.	زحف	дуже важка місія	повзти
10.	النعجة	новий солдат, який ще не має досвіду і "слідує за іншими"	вівця
11.	الكفن	бронежилет або захисне спорядження, що має "рятувати" в критичних ситуаціях.	саван
12.	واطي	позначення "небезпечної зони", де потрібно пересуватися в пригнутому положенні або лежачи	низький
13.	خط ساخن	термін для швидкого каналу зв'язку з командуванням	гаряча лінія
14.	عصفور	розвідник або дрон, що передає інформацію з поля бою	пташка
15.	أكل هواء	бути в складній або безвихідній ситуації	їсти повітря
16.	أكلة صاروخ	потрапити під обстріл чи ракетний вогонь	з'їсти ракету

Проблеми перекладу військового жаргону сучасною арабською літературною мовою пов'язані з такими лінгвістичними аспектами, як синонімія, полісемія та омонімія. Крім того, певні труднощі для перекладачів становлять регіональні відмінності у військовій термінології та використання справжніх військових термінів і аббревіатур.

Регіональні відмінності в арабській військовій термінології означають, що різні арабські країни можуть використовувати різні терміни для позначення одного й того ж поняття, що робить процес перекладу дуже складним. Такого роду різноманіття створює додаткові виклики для перекладачів, які повинні враховувати регіональні особливості, щоб забезпечити точність і зрозумілість термінів у контексті конкретної країни. Така диференціація відображає не лише мовні, але й культурні відмінності між арабськими державами, що додає ще один шар складності до процесу адаптації військової термінології.

Відмінності у військовій термінології арабських країн зумовлені особливостями їхнього історичного розвитку, більшою чи меншою залежністю від тих чи інших держав, відсутністю достатніх політичних, економічних, культурних і військових зв'язків між собою.

Останніми роками здійснюються спроби стандартизації та уніфікації військової та військово-технічної термінології, для чого активно використовуються мережеві ресурси інтернету, створюються електронні словники загальної та спеціальної термінології. Однак, наявність у мережі інтернет великої кількості різноманітних словників, поява в ній різноманітних інформаційних ресурсів, де звичайні користувачі викладають інформацію, яка часто містить безліч друкарських помилок і неточностей, відсутність єдиного підходу у визначенні одного й того самого поняття – усе це лише ускладнює процес стандартизації термінології.

Було докладено багато зусиль для стандартизації військової термінології арабських армій. Постійний військовий комітет на прохання секретаря Ліги арабських держав неодноразово намагався стандартизувати

військову термінологію арабських армій і видати єдиний військовий словник, але його спроби не увінчалися успіхом.

Об'єднане арабське командування намагалося уніфікувати військову термінологію арабських армій і видало свій бюлетень в 1965 році, який уніфікує військову термінологію, але армії арабських країн не дотримувалися його.

Зустрічі між військовими комітетами сирійської та єгипетської армій відбувалися з 1959 по 1961 рік, результатом яких став сирійський військовий словник, але армії арабських країн, в тому числі армія Єгипту, також не дотримувалися його (محمود شيت خطاب).

Таким чином, всі ті спроби уніфікувати арабську військову термінологію, які почалися в 1948 році в рамках Ліги арабських держав і закінчилися в 1965 році в рамках Об'єданого арабського командування, провалилися.

Множинність військових словників і намагання кожної арабської армії, яка не має військового словника, мати свій власний військовий словник стали фактором незгодженості термінології в арабських арміях.

Уроки, вивчені з причин провалу спроб уніфікувати арабську військову термінологію всіх арабських армій і нездатності друкованих військових словників очистити арабську військову термінологію від іноземних військових термінів і вийти з її національних рамок в арабський світ, були в умах багатьох офіцерів зокрема і неофіцерів загалом, які зацікавлені в очищенні арабської військової термінології від іноземних військових термінів, уніфікації військових термінів арабських армій і виданні уніфікованих військових словників, які б об'єднували терміносистеми всіх арабських армій.

На конференції Єгипетської Академії арабської мови та Іракської наукової академії, що відбувалася в Багдаді з 20 жовтня по 30 листопада 1960 року, було домовлено про створення комітету фахівців під наглядом Ліги

арабських держав і Об'єднаного арабського командування для стандартизації військової термінології.

Після того, як члени Академії арабської мови, які були свідками Багдадської конференції, повернулися до Каїра, Генеральний секретар Академії арабської мови написав листа Генеральному секретарю Ліги арабських держав, інформуючи його про рішення конференції Єгипетської Академії арабської мови та Іракської наукової академії щодо уніфікації військових термінів арабських армій.

Були зроблені нові спроби втілити ідею уніфікації військової термінології на практиці. Ці спроби були успішними, і було вирішено, що Комітет з уніфікації військової термінології для арабських армій збереться в рамках Ліги арабських держав наприкінці 1968 року (محمود شيت خطاب).

Представник Єгипетської Академії арабської мови в комітеті подав доповідь Генеральному секретарю Ліги арабських держав з поясненням оптимального способу формування комітету та методу його роботи. Комітет проводив свої засідання під егідою і наглядом Ліги арабських держав, щоб уніфікований військовий лексикон мав всеосяжний арабський характер з політичної точки зору.

У своєму формуванні та роботі цей Комітет намагався вивести завдання уніфікації арабської військової термінології з вузьких національних у всеосяжні арабські рамки і зробити цю уніфікацію мовною, військовою та політичною силою, яка б змусила арабські армії та держави дотримуватися її у своїй військовій термінології.

Комітет зі стандартизації військової термінології дотримувався чітко визначених принципів, які він окреслив для своїх членів, і намагався з усіх сил не відступати від них.

Ці принципи включають в себе дотримання норм класичної арабської мови і відмова від втручання іноземної військової термінології, такої як турецькі, французькі та британські терміни, а також терміни розмовної мови; надання переваги військовій термінології, спільній для більшості арабських

армій, перед військовою термінологією, спільною для кількох арабських армій.

Це всі принципи, яких дотримувався Комітет зі стандартизації військової термінології для арабських армій, що ледь не знищило комітет в перші дні його існування, оскільки представник кожної арабської армії прагнув затвердити військові терміни, поширені в його армії, не звертаючи уваги на їх лінгвістичну складову або відповідність значенню відповідних військових термінів в сучасних іноземних арміях.

Комітет вирішив почати зі стандартизації поширених і суперечливих військових термінів в арабських арміях, щоб, якщо йому не вдасться їх стандартизувати, він міг би оголосити про свою невдачу, не витрачаючи час даремно.

За перші два місяці роботи комітет не зміг стандартизувати понад п'ятсот арабських військових термінів, незважаючи на всі зусилля і труднощі. Коли комітет стандартизував ці суперечливі та поширені терміни, які було важко змінити і важко затвердити, успіх роботи комітету був гарантований, і виконання його обов'язку зі стандартизації було лише питанням часу, оскільки решта термінів не є такими життєво важливими, поширеними чи суперечливими, як військові терміни, що були стандартизовані.

Комітет з підготовки Єдиного військового словника вважав, що цей словник не буде повним, якщо його не перегляне Академія арабської мови в Каїрі, щоб Академія могла виправити будь-які лінгвістичні помилки в ньому і щоб він мав лінгвістичну цінність, яка не дозволить жодній арабській армії відмовитися від своєї прихильності до нього після його публікації під приводом його лінгвістичних помилок.

Тому комітет подав Єдиний військовий словник на розгляд і затвердження до Академії арабської мови. Академія з вдячністю погодилася розглянути його і доручила це комітету, що складався з трьох її членів.

Комітет передав словник до друку, його частини поступово друкувалися і виходили у світ, а Ліга арабських держав розповсюджувала його серед

арабських армій, арабських держав, а також публічних і приватних бібліотек відповідно до запитів армій та держав (محمود شيت خطاب).

Отже, військова термінологія арабських країн є відображенням їхньої культурної та історичної спадщини, що призвело до багатьох спроб її уніфікації, які виявилися малоефективними. Незважаючи на зусилля, спрямовані на створення єдиного військового словника, значні відмінності між термінами залишаються, що свідчить про складність і тривалість цього процесу. Уніфікація військової термінології в арабському світі потребує більш скоординованих і систематичних зусиль для подолання регіональних бар'єрів та забезпечення узгодженості в терміносистемах.

Висновки до Розділу 4

Військова термінологія арабської мови є складною і динамічною системою, яка постійно еволюціонує під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. З огляду на часті військові конфлікти, технологічний прогрес і соціально-політичні зміни в арабомовних країнах, терміносистема потребує постійного оновлення і адаптації. Традиційні методи утворення термінів, такі як деривація та арабізація, залишаються актуальними, проте виникають нові труднощі, пов'язані з перекладом, калькуванням і вибором еквівалентів, що відображають різноманіття регіональних варіацій та сучасних викликів.

Формування військової термінології арабської мови залишається незавершеним процесом, який потребує більш ґрунтовного вивчення та стандартизації. Незважаючи на певні труднощі, пов'язані з адаптацією запозичених слів та утворенням нових термінів, арабська військова терміносистема зберігає свою гнучкість, що дозволяє їй відповідати сучасним викликам і ефективно виконувати функцію засобу комунікації в різних контекстах.

Військова та технічна термінологія арабської мови зазнала значного впливу з боку інших мов, що пояснюється історичними, культурними та

політичними обставинами. Протягом століть арабська терміносистема активно поповнювалася запозиченнями з перської, турецької, грецької, латинської, італійської, французької та англійської мов. Цей процес відображає як інтеграцію нових понять і технологій, так і вплив західної колонізації на арабські країни. Однак збагачення арабської військової лексики іншомовними термінами також призвело до певної розбіжності в термінології між арабськими країнами.

Розмаїття термінологічних підходів у різних арабських арміях створило певні виклики для взаєморозуміння і координації на міждержавному рівні. Незважаючи на єдину арабську мову, відмінності у військовій термінології кожної країни можуть ускладнювати спілкування і співпрацю між їхніми збройними силами. Для подолання цієї проблеми необхідно розробити узгоджену і стандартизовану військову терміносистему, що сприятиме більш ефективній комунікації і зміцненню оборонних можливостей арабських держав.

Військова термінологія в арабському світі відзначається значною різноманітністю, що ускладнює комунікацію і співпрацю між збройними силами різних країн. Незважаючи на численні спроби стандартизації, такі як зусилля Ліги арабських держав та Об'єднаного арабського командування, досягти повної уніфікації термінів не вдалося. Відмінності в історичному розвитку, культурних впливах і політичних умовах кожної країни створюють термінологічну розбіжність, яка значно ускладнює взаєморозуміння на міждержавному рівні. Для ефективної стандартизації необхідний комплексний підхід, який враховує як мовні, так і культурні аспекти, а також активне співробітництво між арабськими країнами.

ВИСНОВКИ

У нашому дослідженні ми дійшли висновку, що мова, як динамічний і постійно змінюваний елемент культури, адаптується до нових умов соціального, політичного, наукового та технічного розвитку. У той час як термінологія прагне до точності й однозначності, вона також є відкритою системою, яка змінюється та адаптується до нових реалій.

Термін, як основна одиниця термінології, має специфічні характеристики, які відрізняють його від загальноживаних слів. Він повинен бути однозначним, систематизованим і стилістично нейтральним, що дозволяє йому точно відобразити поняття в певній галузі знань. Термін існує в межах терміносистеми, яка забезпечує його унікальне значення та функціональність. Важливо, що терміносистеми повинні бути структурованими і відповідати потребам галузі, в якій вони функціонують.

Узагальнюючи, можна сказати, що термінологія є не тільки засобом передачі спеціалізованих знань, а й інструментом, який сприяє розвитку і стандартизації мовного спілкування у різних сферах людської діяльності. Її роль особливо важлива в умовах глобалізації, коли міжмовна та міжгалузева взаємодія стає все більш актуальною. Завдяки термінології забезпечується не тільки точність комунікації, але й розвиток нових галузей знань, що сприяє подальшому прогресу в науці та технологіях.

Наше дослідження підкреслює, що військова термінологія є складною, динамічною системою, яка відображає специфіку військової сфери через сукупність термінів з чітко визначеними значеннями. Вона включає як офіційні терміни, що відображають науково обґрунтовані поняття військової справи, так і елементи жаргону, сленгу та розмовної лексики, які, будучи стилістичними синонімами, збагачують мову емоційними та культурними конотаціями.

Військова термінологія арабської мови є складною і багатогранною системою, яка охоплює всі аспекти військової справи, від організації

військових структур до специфічних термінів, пов'язаних з новітніми технологіями та методами ведення бойових дій. Ця терміносистема включає спеціалізовані слова і вирази, які створюють складну лексичну мережу, що постійно оновлюється у відповідь на зміни в сфері військової техніки та тактики.

Однією з ключових особливостей арабської військової термінології є її синонімія, що виникає через наявність численних регіональних діалектів, запозичень з інших мов, а також релігійних і культурних впливів. Полісемія та омонімія додають складності, оскільки багато термінів можуть мати кілька значень залежно від контексту, що ускладнює переклад і вимагає глибокого розуміння контексту з боку перекладача.

Скорочення, які широко використовуються в арабській військовій лексиці, створюють додаткові виклики для перекладачів, особливо через відсутність єдиної системи військових скорочень у різних арабських країнах. Відмінності у використанні скорочень і специфічних термінів між різними арабськими державами підкреслюють важливість врахування регіональних особливостей і контексту.

Уніфікація та стандартизація арабської військової термінології є важливим завданням для покращення комунікації та координації між збройними силами арабських країн. Глибоке розуміння цієї терміносистеми, її контекстуальних особливостей та викликів, що виникають під час перекладу, є ключем до ефективного військового співробітництва в арабському світі.

Військова термінологія є фундаментальним елементом, що забезпечує чіткість і ефективність комунікації у військових структурах. Її систематизоване використання дозволяє мінімізувати ризики непорозумінь у критичних ситуаціях, забезпечуючи точність та швидкість виконання наказів. Завдяки цьому, військова термінологія стає важливим інструментом для успішного проведення бойових операцій та взаємодії між підрозділами.

Крім того, військова термінологія відображає історичні та культурні особливості армій різних країн, а також їхню еволюцію під впливом сучасних

викликів та технологічного прогресу. Вона є динамічною системою, що постійно оновлюється, адаптуючись до нових реалій, зокрема до розвитку кібербезпеки та безпілотних технологій.

Загалом, військова термінологія є багатогранною системою, яка охоплює широкий спектр військових знань і практик. Її вивчення та впорядкування є необхідним для підвищення боєздатності армій, забезпечення міжнародного співробітництва та досягнення стратегічних цілей у сфері оборони.

Військова терміносистема арабської мови є динамічною і постійно еволюціонує під впливом глобальних технологічних та соціальних змін. Запозичення термінів з інших мов, таких як французька, англійська, турецька та перська, а також калькування та адаптація термінів, відіграють ключову роль у формуванні сучасної військової термінології. Це дозволяє арабській мові ефективно відповідати на нові виклики, які з'являються у військовій сфері.

Військова терміносистема відзначається своєю гнучкістю та здатністю до постійного оновлення. Історичні впливи, зокрема османське панування та європейська колонізація, значно вплинули на розвиток термінології, залишивши сліди у вигляді численних запозичень. Наприклад, численні терміни з турецької та французької мов залишаються частиною сучасної арабської військової лексики, демонструючи важливість історичних контактів у формуванні термінологічного ландшафту.

Однією з основних проблем, з якими стикається арабська військова терміносистема, є вибір між національними та запозиченими термінами. Складність створення адекватних арабських еквівалентів для нових концептів часто призводить до конкуренції між різними термінами, що може ускладнювати комунікацію і стандартизацію. Пошук оптимальних рішень для цього питання триває, зокрема через використання класичних арабських слів та калькування іноземних термінів.

Важливість адаптації і точності термінології зростає у контексті міжнародного військового співробітництва та сучасних бойових дій. Арабська військова терміносистема продовжує розвиватися, відповідаючи на потреби сучасності і технологічні новації. Продовження роботи над вдосконаленням і стандартизацією термінології є ключовим аспектом для забезпечення ефективного спілкування у військовій сфері та підвищення точності в міжнародних взаємодіях.

Проблеми в перекладі військових термінів в арабських країнах значною мірою зумовлені регіональними відмінностями у термінології та скороченнями, які можуть ускладнювати взаєморозуміння і співпрацю між збройними силами. Складність створення уніфікованих термінів та відсутність єдиного стандарту призводять до необхідності детального врахування місцевих нюансів і контексту використання термінів.

Попри численні спроби уніфікувати арабську військову термінологію, створення єдиного словника не досягло повного успіху. Зусилля, спрямовані на стандартизацію, продовжують зіштовхуватися з труднощами через історичні та культурні різниці між країнами. Для подолання регіональних бар'єрів і забезпечення узгодженості в терміносистемах необхідні більш скоординовані і систематичні зусилля на всіх рівнях.

У нашому дослідженні було здійснено комплексний аналіз військової термінології сучасної стандартної арабської мови, зосереджений на семантичних, морфологічних, синтаксичних і дискурсивних аспектах. Застосовуючи лінгвістичний, дискурс- та корпусний аналізи, ми визначили структурні особливості військових термінів, їх походження та функціонування в різних контекстах. Виявлені мовні закономірності дозволили не лише розкрити специфіку термінології, але й побачити, як військові терміни відображають соціокультурний і політичний контексти, в яких вони використовуються.

АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ

يؤكد عملنا على أن المصطلحات العسكرية هي نظام معقد وديناميكي يعكس خصوصيات المجال العسكري من خلال مجموعة من المصطلحات ذات المعاني المحددة بوضوح. وهي تشمل المصطلحات الرسمية التي تعكس المفاهيم العلمية للشؤون العسكرية وعناصر من المصطلحات والمفردات العامة التي باعتبارها مرادفات أسلوبية تثري اللغة بدلالات عاطفية وثقافية.

المصطلحات العسكرية هي نظام متعدد الأوجه يغطي مجموعة واسعة من المعارف والممارسات العسكرية، دراستها أمر ضروري لزيادة القدرة القتالية للجيش وضمان التعاون الدولي وتحقيق أهداف الدفاع الاستراتيجي.

تتشارك المصطلحات العسكرية للغة العربية كثيرًا مع المصطلحات العسكرية الأخرى، ولكن لها أيضًا خصائصها الخاصة التي تعكس التقاليد الثقافية والتاريخية للعالم العربي. ومن المهم الإشارة إلى أن البلدان الناطقة بالعربية المختلفة قد تستخدم مصطلحات مختلفة وتطور مصطلحات عسكرية خاصة بها اعتمادًا على الاحتياجات الوطنية والتقاليد العسكرية.

وتجدر الإشارة إلى أن وسائل الإعلام تلعب دورًا مهمًا في تشكيل وتجديد، والأهم من ذلك، إنتشار وحدات المصطلحات العسكرية. يتم تغطية الأحداث التي تحظى باهتمام العالم في الأخبار، في أعمدة الصحف، في القنوات الإعلامية، في الإذاعة والتلفزيون. في هذا الصدد، هناك حاجة إلى دراسة متعددة الجوانب لوحدات المصطلحات العسكرية. من المهم أيضًا الإشارة إلى أن المصطلحات العسكرية تنتمي في الوقت نفسه إلى طبقة مفردات اللغة، والتي يستخدمها الأشخاص في التواصل اليومي، وإلى مفردات الاستخدام المهني المحدود.

الهدف من العمل هذا هو تحليل الجوانب النظرية والمنهجية للمصطلحات العسكرية للغة العربية الحديثة واستخدامها في وسائل الإعلام.

أهداف البحث:

- تحليل الجوانب العامة للمصطلحات؛
- تحديد مفهومي "المصطلح" و"النظام المصطلحي"، وكشف معناه في النموذج العلمي الحديث، ووصف الأساليب الرئيسية لإنشاء المصطلحات؛
- وصف المصطلحات العسكرية وخصوصياتها في اللغة العربية؛
- دراسة خصوصيات المصطلحات العسكرية الوطنية للغة العربية؛
- تحليل استخدام المصطلحات العسكرية العربية في وسائل الإعلام.

تكمّن أهمية نتائج بحثنا التي تم الحصول عليها في المواد والاستنتاجات التي توصلت إليها الدراسة من خلالها تخلق أسسًا لمزيد من الدراسات والتحليل لتطوير كل من المصطلحات العسكرية الخاصة بشكل عام وخصوصيات استخدامها في وسائل الإعلام. يمكن استخدام نتائج العمل خلال الفصول العملية

والمحاضرات في علوم المعاجم والمصطلحات والترجمة في كل من الكليات المتخصصة في دراسة اللغات ومعاهد التدريب العسكري، وكذلك في كليات الصحافة.

تتمثل إحدى السمات الرئيسية للمصطلحات العسكرية العربية في تعدد المترادفات التي تنشأ عن وجود العديد من اللهجات الإقليمية فضلاً عن التأثيرات الدينية والثقافية. ويزيد تعدد الترادف من التعقيد، حيث يمكن أن يكون للعديد من المصطلحات معانٍ متعددة حسب السياق، مما يعقد الترجمة ويتطلب فهماً عميقاً للسياق من جانب المترجم.

يعد توحيد المصطلحات العسكرية العربية مهمة هامة لتحسين التواصل والتنسيق بين القوات المسلحة في الدول العربية. فالفهم الدقيق لهذه المصطلحات وخصائصها السياقية وتحديات الترجمة هو مفتاح التعاون العسكري الفعال في العالم العربي.

يستمر نظام المصطلحات العسكرية العربية في التطور لتلبية احتياجات الحداثة والابتكارات التكنولوجية. ويعد العمل المستمر على تحسين المصطلحات وتوحيدها جانباً أساسياً لضمان التواصل الفعال في المجال العسكري وزيادة الدقة في التفاعلات الدولية.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Акульшина, Н. (2011). Поняття «військового» та «воєнного» дискурсів – об’єктивна тотожність та/чи перманентна протилежність. *Studia Linguistica*, 5, 458–462.
- Акульшина, Н. (2016). Міжнародні фактори сучасності, що сприяють розширенню військового когнітивного простору та оновленню військового термінологічного корпусу (на прикладі перської, української та англійської мов). *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*, 11–17.
- Алджанбаєва, У. Т., & Кокеєва, Д. М. (2015). Turkish Military Terms in Arabic Language. *Eurasian Journal of Social Sciences and Humanities*, 1, 23–27.
- Андріянова, О. Я. (2011). *Військово-морська термінологія української мови: етапи формування та семантика* (Дис. канд. філол. наук). Київ.
- Андріянова, О. Я. (2007). Запозичення у складі військово-морської термінологіки. *Українська термінологія і сучасність*. Київ: КНЕУ.
- Артюх, В. (2010). До питання особливостей перекладу військової лексики. *Збірник наукових праць / МОН України, Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди*, (8), 11–21.
- Байло, Ю. В. (2013). Особливості поняття «військовий термін» (семантичний аспект). *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Філологічні науки»*, (3), 62–65.
- Балабін, В. В. (2018). *Теоретичні засади військового перекладу в Україні: монографія*. Київ: Логос.
- Балабін, В. В. (2002). *Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу*. Київ.
- Бевз, Т. О. (1996). *Семантичні інновації, структурні моделі та функції педагогічної лексики* (Дис. канд. філол. наук). Вінниця.
- Білан, М. Б. (2010). *Лексико-семантичні проблеми військового перекладу*. Київ: Логос.

- Білозерська, Л. П. (2010). *Термінологія та переклад. Навчальний посібник для студентів філологічного напрямку підготовки*. Вінниця: Нова книга.
- Бойко, Ю. П. (2020). Особливості перекладу англійської військової термінології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 20, 17–21.
- Бурячок, А. А. (1983). *Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов*. Київ: Наукова думка.
- Васенко, Л. А., Дубічинський, В. В., & Кримець, О. М. (2008). *Фахова українська мова: навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури.
- Висоцька, О. Л. (2018). Науковий дискурс у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Молодий вчений*, 65–70.
- Власенко, К. А. (2020). Особливості мілітарних лексико-фразеологічних одиниць сучасної англійської мови та специфіка їхнього перекладу. Запоріжжя: ЗНУ.
- Волощук, Ю., & Жмаєва, Н. (2020). Специфіка перекладу англомовних новинних текстів українською мовою (на матеріалі новинних текстів ОБСЄ). *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*, 164–181.
- Гецько, Г. (2021). Топоніми й антропоніми як складники метонімічних перейменувань у сучасних медіатекстах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*, 1(45), 175–181.
- Гриценко, С. (2022). Мовні інновації російсько-української війни 2022. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 9–13.
- Гриценко, С. (2012). Тенденції розвитку лексико-семантичної групи «назви зброї та її частин» (на матеріалі українських писемних пам'яток XVI–XVII ст.). *Studia Linguistica*, (6), 345–367.
- Гуржій, О. І. (2004). Проблемні питання сучасної української воєнної термінології. *Воєнні конфлікти другої половини XX століття*, 6–8.
- Дацишин, Х. (2020). Засоби масової інформації і динаміка мовної норми: новітні фемінітиви як відображення суспільних викликів сьогодення.

Вісник Національного університету «Львівська політехніка»:
журналістика, 4, 183–191.

Дербісалієв, А. (1982). *The Arab literature*. Almaty: Mектер.

Діксон, П. (1994). *War Slang: American Fighting Words and Phrases from the Civil War to the Gulf War*. New York.

Житін, Я. (2009). До питання про розрізнення термінології та терміносистеми. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*, 2(17), 116–121.

Загнітко, А. П. (2009). Методи, методики дослідження сучасного синтаксису. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. Чернівці: Чернівецький національний університет, 207–213.

Зайцева, М. О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Доступно за посиланням:

https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7977/1/Zaitseva_96-102.pdf.

Іграк, К. Ю. (2017). Емоційно забарвлені елементи військової лексики. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*, 55–59.

Карабан, В. І. (2004). *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми: навч. посіб.* Вінниця: Нова книга.

Карачун, В. (2000). Українська військова термінологія. *Вісник: Проблеми української термінології*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка».

Карлюк, С. В., & Левін, Є. Д. (2020). Особливості перекладу специфічної військової термінології та військового сленгу з англійської мови. *Specialized and Multidisciplinary Scientific Researches: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, Київ, 35–38.

Козаченко, І. В. (2014). Особливості перекладу неологізмів англійської мови. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*, 166–168.

- Лисичкіна, І. О., & Лисичкіна, О. О. (2022). Сучасний військовий соціолект як проблема міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 272–274.
- Лисичкіна, І. О. (2011). Іміджеформувальні чинники військового дискурсу. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія, педагогіка, психологія»*, 22, 36–39.
- Лісовський, В. М. (2018). Сутність поняття військово-технічний текст. *Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка*. Київ: ВІКНУ, 302–303.
- Михайленко, Т. Д. (1996). *Інтра- та екстралінгвістичні аспекти формування і функціонування військової терміносистеми в національних мовах* (Автореф. дис. д-ра філол. наук). Київ.
- Мурашко, Л. В. (1997). *Українська військова лексика в її історичному розвитку (військові звання та посади)* (Дис. канд. філол. наук). Київ.
- Навальна, М., & Калужинська, Ю. (2018). Актуалізація лексем на позначення військових дій, процесів та станів. *Психолінгвістика / Psycholinguistics*, 24, 2180–235.
- Нікіфорова, О. М. (2016). Класифікація текстів у військовому перекладі. *Філологічні трактати*, 33–41.
- Павлова, О. (2008). Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми кваліфікації спеціальної лексики). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*, 620, 49–54.
- Погонець, В. В. (2017). Номінації сучасної військової техніки в англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог: НаУОА, 225–228.
- Погонець, В. В. (2017). Номінації та характеристики сучасних військових конфліктів в англійській мові. *Нова філологія: збірник наукових праць*. Запоріжжя: ЗНУ, 168–172.

- Пономарів, О. (2001). Мовностилістичні поради: лексика іншомовного походження. *Урок української*, 25–27.
- Рибалка, Я. І. Структура тематичної групи "Військова лексика козацтва" в українській мові XVII-XVIII століття (Дис. канд. філол. наук). Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет.
- Рыбалкин, В. С. (2000). *Арабская лингвистическая традиция: Истоки, творцы, концепции*. Київ: Феникс.
- Рыбалкин, В. С. (2003). *Классическое арабское языкознание*. Київ: Стилос.
- Савченко, Л. (2013). *Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти: монографія*. Сімферополь: Доля.
- Селіванова, О. О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.
- Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К.
- Селіванова, О. О. (2012). Проблема диференціації перекладацьких трансформацій. *Нова філологія*, 50, 201–208.
- Сівков, І. В. (2008). *Арабсько-український юридичний словник*. Київ: Альфа друк.
- Сівков, І. В. (2008). Розвиток суспільно-політичної і юридичної лексики сучасної арабської літературної мови (Дис. канд. філол. наук). Київ: Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України.
- Стацюк, Р. В. (2013). Запозичення як один із продуктивних шляхів поповнення лексичного складу військової термінології сучасної арабської літературної мови. *Сходознавство*, 62–63, 142–150. Київ: Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України.
- Стацюк, Р. В. (2014). Проблеми перекладу військово-технічної термінології сучасної арабської літературної мови. *Сходознавство*, 68, 141–152. <https://doi.org/10.15407/skhodoznnavstvo2014.68.141>

- Субх, А., & Кочержинський, Ю. (2018). *Сучасний українсько-арабський словник*. Київ: Дуліби.
- Тепляков, І. (2018). Конфронтація фразеологізмів на рівні системи та функціонування. Дрогобич: Посвіт.
- Томіленко, Л. М. (2015). *Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія*. Івано-Франківськ: Фоліант.
- Туровська, Л. В. (2007). Дещо про генезис сучасної української військової термінології. *Наукові праці*, Миколаїв, 79–84.
- Халімоненко, Г. І. (1993). *Тюркська військова лексика у мовленні українського козацтва* (Дис. канд. філол. наук). Київ.
- Халіновська, Л. (2014). *Українська авіаційна термінологія: формування, структура і розвиток* (Дис. канд. філол. наук). Київ.
- Щуровська, О. А. (2007–2008). Явище регіональної диференціації та проблема уніфікації арабської військової термінології. *Українська орієнталістика*, (2–3), 51–56.
- Юндіна, О. (2007). Теорія та практика військового перекладу в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Іноземна філологія»*, 42–44.
- Яремко, Я. П. (2014). *Нариси з історії української військової термінології*. Дрогобич: ДПУ.
- Яценко, Н. О. (2009). *Формування назв військового одягу в українській мові*. Київ: ВД Дмитра Бураго.
- Altarabin, M. (2021). *The Routledge Course on Media, Legal and Technical Translation: English-Arabic-English*. New York, NY: Routledge.
- Dickson, P. (1994). *War Slang: American Fighting Words & Phrases from the Civil War to the Gulf War*. Diane Pub Co.
- Lahlali, M. (2017). *Advanced Media Arabic*. Edinburgh University Press.
- Kaayali, M. S. (1991). *Modern Military Dictionary: English/Arabic–Arabic/English (English and Arabic Edition)*. Hippocrene Books.

ДОДАТОК А.

Арабсько-український словник військової термінології

№	Еквівалент українською	Арабський термін
1.	Напад	غارة
2.	Атака	دهم
3.	Набіг	غزو
4.	Навала	إعتداء
5.	Штурм	مهاجمة
6.	Раптова атака	هجوم
7.	Наліт	هجمة
8.	Захист	حماية
9.	Оборона	دفاعة
10.	Артилерійська установка, гармата	مدفع
11.	Солдат, боєць	جندي
12.	Армія, військо	جيش
13.	Полковник	عقيد
14.	Офіцер	ضابط
15.	Артилерія	مدفعية
16.	Польова артилерія	مدفعية ميدان
17.	Бронетанковий	مدرع

18.	Мотопіхотний (мотострілецький)	مشاة آلية / مشاة ميكانيكية
19.	Танк	دبابة
20.	Міномет	هاون
21.	Гаубиця	هاوتزر
22.	Начальник артилерії	أمير مجموعة المدفعية
23.	Артилерійська розвідка	إستطلاع المدفعية
24.	Ракета	صاروخ
25.	Пускова установка, гранатомет	قاذف صاروخي
26.	Снаряд	مقذوف
27.	Самохідна артилерія	مدفعية ذاتية الحركة
28.	Служба	خدمة
29.	Батарея	بطارية
30.	Зенітний	مضاد للطائرات
31.	Масований вогонь	حشد النيران / رمي كثيف
32.	Артилерійський дивізіон	كتيبة المدفعية
33.	Бронетанкова дивізія	فرقة مدرعة
34.	Бронетанкова бригада	لواء مدرع
35.	Танковий батальйон	كتيبة دبابات
36.	Танкова рота	سرية دبابات

37.	Броньована машина	عربة درعة
38.	Машина управління	عربة القيادة
39.	Боскомплект	وحدة نارية
40.	Напрямок	إتجاه
41.	Зброя, озброєння	أسلحة
42.	Передовий, передній	أمامي
43.	Постачання	إمداد
44.	Наказ, розпорядження	أمر
45.	Безпека, забезпечення, охорона	أمن
46.	Піхотна рота	سرية المشاة
47.	Офіцер служби тилу	ضابط خدمة الجيش
48.	Полк польової артилерії	فوج مدفعية الميدان
49.	Протиповітряна оборона	مضاد للطائرات
50.	Протитанковий	مضاد للدبابات
51.	Відділення	جماعة
52.	Взвод	فصيلة
53.	Кілометр	كيلومتر
54.	Зенітний дивізіон	كتيبة مضادة للطائرات
55.	Генеральний штаб	أركان الحرب

56.	Гармата	مدفع
57.	Розвідка	إستطلاع
58.	Парашутний	مظليون
59.	Окремий	مستقل
60.	Генерал-лейтенант (військове звання)	لواء
61.	Рядовий (військове звання)	جندي
62.	Озброєння	تسليح
63.	База (військовий об'єкт)	قاعدة
64.	Командний пункт	قيادة
65.	Ворог	خصم
66.	Револьвер	مسدس
67.	Партизанський загін	عصابة
68.	Зображення рельєфу місцевості на карті	تمثيل تضاريس الأرض/ تسوية
69.	Горизонталі	منحنيات التسوية/ كنتورات
70.	Проекція	إرتسام / إسقاط
71.	Орієнтир	نقطة مميزة / هيئة إشارية
72.	Основна горизонталь	منحن رئيسي / كنتور
73.	Вершина	قمة/ ذورة
74.	Схил	إنحدار / ميل / سفح

75.	Граната	قنبلة يدوية
76.	Протитанковий ракетний комплекс	نظام صواريخ مضادة للدبابات
77.	Система протиповітряної оборони	ظام الدفاع الجوي
78.	Наказ	أمر
79.	Повітряні сили	القوات الجوية
80.	Військово-морські сили	القوات البحرية
81.	Танкові війська	القوات المدرعة
82.	Винищувач	مقاتلة
83.	Есмінець	مدمرة
84.	Підводний човен	غواصة
85.	Стратегічна розвідка	الاستخبارات الاستراتيجية
86.	Військовий потенціал	القدرة العسكرية
87.	Флангова атака	هجوم جانبي
88.	Обхідний маневр	مناورة التفاف
89.	Калібр	عيار
90.	Бронювання	تدريع
91.	Екіпаж	طاقم (طواقم)
92.	Рота (батарея)	سرية (سرايا)
93.	Корпус	فيلق (فيالق)

94.	Фронт	جبهة (ات)
95.	Військовий округ	منطقة عسكرية
96.	Капрал	عريف (عرفاء)
97.	Старший сержант	رفيق أول
98.	Старший унтер-офіцер	مساعد أول
99.	Унтер-офіцер	مساعد
100.	Лейтенант	ملازم
101.	Старший лейтенант	ملازم أول
102.	Капітан	نقيب (نقباء)
103.	Майор	رائد (رواد)
104.	Підполковник	مقدم
105.	Полковник	عقيد (عقداء)
106.	Бригадний генерал	عميد (عمداء)
107.	Генерал-лейтенант	فريق (فرقاء)
108.	Генерал-полковник	فريق أول
109.	Фельдмаршал, маршал	مشير
110.	Старший унтер-офіцер	مساعد أول
111.	Лейтенант авіації	ملازم طيار
112.	Старший лейтенант авіації	ملازم أول طيار

113.	Капітан авіації	نقيب طيار
114.	Майор авіації	رائد طيار
115.	Підполковник авіації	مقدم طيار
116.	Полковник авіації	عقيد طيار
117.	Бригадний генерал авіації	عميد طيار
118.	Генерал-майор авіації	لواء طيار
119.	Генерал-лейтенант авіації	فريق طيار
120.	Генерал-полковник авіації	فريق أول طيار
121.	Старшина 3 статті	عريف
122.	Старшина 2 статті	رقيب
123.	Старшина 1 статті	رقيب أول
124.	Капітан 3 рангу	رائد بحري
125.	Капітан 2 рангу	مقدم بحري
126.	Капітан 1 рангу	عقيد بحري
127.	Коммодор	عميد بحري
128.	Контр-адмірал	لواء بحري
129.	Віце-адмірал	فريق بحري
130.	Адмірал	فريق أول بحري
131.	Гальмівний циліндр	اسطوانة الفرملة – ماستر

132.	Карбюратор	مبخر – كاربوراتير
133.	Зчеплення	قابض – دبیراج
134.	Шатун	ذراع التوصيل – بيل
135.	Кривошип	موفق – كرنك
136.	Циліндр	اسطوانة – سلندر
137.	Сорочка охолодження	قميص التبريد
138.	Шасі	قاعدة السيارة
139.	Двигун	محرك
140.	Карбюратор	مبخر
141.	Зчеплення	قابض
142.	Циліндр	أسطوانة
143.	Генератор	مولد
144.	Клапан	صمام
145.	Радіатор	مبرد
146.	Коробка передач	صندوق التروس
147.	Домкрат	مرفاع
148.	Гільза	خرطوشة
149.	Пістолет	طبنجة
150.	Лінкор	بارجة

151.	Рів, окоп, траншея	خندق
152.	Шпигун	جاسوس
153.	Відділення	قل
154.	Міна	لغم
155.	Арсенал	ترسانة
156.	Стратегія	استراتيجية
157.	Динаміка	ديناميكا
158.	Перископ	برسكوب
159.	Флот	أسطول
160.	Динаміт	ديناميت
161.	Капсуль	كابسولة
162.	Радар	رادار
163.	Торпеда	طوربيد
164.	Капітан	كبتان
165.	Пірат	قرصان
166.	Батарея	بطارية
167.	Гелікоптер	هليكوبتر
168.	Маневр	مناورة
169.	Фрегат	فرقاطة

170.	Підполковник	ليفتيانانت كولونيل
171.	Сержант	سيرجينت
172.	Катер	لنش
173.	Тактика	تكتيك
174.	Авіаносець	حملة الطائرات
175.	Звуковий бар'єр	الحاجز الصوتي
176.	Нижня мертва точка	النقطة الميتة السفلى
177.	Вогневий мішок	الجيب الناري
178.	Військове мистецтво	فن الحرب
179.	Повітряна підтримка	دعم جوي
180.	Сухопутні війська	قوات برية
181.	Розвідувальні дані	معلومات استخباراتية
182.	Морська операція	عملية بحرية
183.	Військовий альянс	تحالف عسكري
184.	Збройне протистояння	مواجهة مسلحة
185.	Спеціальні операції	عمليات خاصة
186.	Командний центр	مركز القيادة
187.	Протитанкові керовані раєктні комплекси Javelin	أنظمة صواريخ موجهة مضادة للدبابات جافلين
188.	Переносні ЗПК Stinger	منظومات صواريخ محمولة ستينغر

189.	Безпілотні повітряні системи Phoenix Ghost	أنظمة طائرات بدون طيار جوية فونيكس غوست
190.	Протитанкові комплекси NLAW	أنظمة صواريخ مضادة للدبابات NLAW
191.	Зенітні самохідні установки FlakPz Gepard	أنظمة الدفاع الجوي المتنقلة FlakPz Gepard
192.	Самохідні артилерійські установки PzH 2000	أنظمة المدافع الذاتية PzH 2000
193.	Переносні системи залпового вогню RM-70 Vampire	أنظمة النيران الرشاشة الصاروخية محمولة RM-70 Vampire
194.	Bayraktar	بايراكتار
195.	Вертоліт	طائرة سميّة
196.	Гаубиця	مدفع القوس
197.	Навідник	رام
198.	Пункт управління вогнем	مركز سيطرة على النار
199.	Самохідна артилерійська установка	مدفع الصولة
200.	Снайперська гвинтівка	قناصة
201.	Управління	مديرية
202.	Автомат	غدارة آلية
203.	Гранатомет	رامي القنابل
204.	Пістолет	طبنجة

205.	Відділення	حضيرة
206.	ДШК	دوشكا
207.	Артилерійський обстріл або авіаудар	ضربة
208.	Людина, яка постійно перебуває в русі	طيار
209.	Жорстокі навчання, надзвичайно складна ситуація	زفت
210.	Накази чи заходи, що повинні "полегшити" ситуацію, але зазвичай погіршують її	حبة دواء
211.	Солдат, який часто засинає на посту або проявляє недбалість	أبو النوم
212.	Неформальна назва командира або сержанта, який часто навчає новобранців	المعلم
213.	Позначення небезпеки або несподіваних змін у бойовій ситуації	جرس إنذار
214.	Використовується для опису перевірок або днів, коли начальство влаштовує ревізії	يوم الحساب
215.	Секретні чи важливі документи, які повинні зберігатися в безпеці	صندوق أسود
216.	Позначення ветеранів або солдатів із великим досвідом	شنب

217.	Дуже важка місія	زحف
218.	Новий солдат, який ще не має досвіду і "слідую за іншими"	النعجة
219.	Бронежилет або захисне спорядження, що має "рятувати" в критичних ситуаціях.	الكفن
220.	Позначення "небезпечної зони", де потрібно пересуватися в пригнутому положенні або лежачи	واطى
221.	Термін для швидкого каналу зв'язку з командуванням	خط ساخن
222.	Розвідник або дрон, що передає інформацію з поля бою	عصفور
223.	Бути в складній або безвихідній ситуації	أكل هواء
224.	Потрапити під обстріл чи ракетний вогонь	أكلة صاروخ

ДОДАТОК Б.

Класифікація термінів за тематичними групами

Класифікація термінів	Термін або терміносполучення
1. Назви військових маневрів	Напад (غارة), Атака (دهم), Набіг (غزو), Навала (إعتداء), Штурм (مهاجمة), Раптова атака (هجوم), Наліт (هجمة), Захист (حماية), Оборона (دفاع), Флангова атака (هجوم جانبي), Обхідний маневр (مناورة التفاف)
2. Військові звання та посади	Солдат, борець (جندي), Полковник (عقيد), Офіцер (ضابط), Начальник артилерії (أمير مجموعة المدفعية), Генеральний штаб (أركان الحرب), Генерал-лейтенант (لواء), Рядовий (جندي), Капрал (عريف), Старший сержант (رقيب أول), Старший унтер-офіцер (مساعد أول), Унтер-офіцер (مساعد), Лейтенант (ملازم), Старший лейтенант (ملازم أول), Капітан (نقيب), Майор (رائد), Підполковник (مقدم), Полковник авіації (عقيد طيار), Коммодор (عميد بحري), Контр-адмірал (لواء بحري), Віце-адмірал (فريق بحري), Адмірал (فريق أول بحري), Капітан 3 рангу (رائد بحري), Капітан 2 рангу (مقدم بحري), Капітан 1 рангу (عقيد بحري), Бригадний генерал авіації (عميد طيار)
3. Військова техніка	Артилерійська установка (مدفع), Артилерія (مدفعية), Польова артилерія

	<p>(مدفعية ميدان), Танк (دبابة), Міномет (هاون), Гаубиця (هاوتزر), Ракета (صاروخ), Пускова установка (قاذف صاروخي), Снаряд (مقذوف), Самохідна артилерія (مدفعية ذاتية الحركة), Броньована машина (عربة درعة), Зенітні самохідні установки FlakPz Gerard (أنظمة الدفاع الجوي المتحركة), Переносні системи залпового вогню RM-70 Vampire (أنظمة النيران الرشاشة الصاروخية محمولة), Лінкор (بارجة)</p>
4. Терміни розвідки	<p>Розвідка (إستطلاع), Артилерійська розвідка (إستطلاع المدفعية), Стратегічна розвідка (الاستخبارات الاستراتيجية), Розвідувальні дані (معلومات استخباراتية)</p>
5. Боєприпаси та озброєння	<p>Зброя, озброєння (أسلحة), Боєкомплект (وحدة نارية), Калібр (عیار), Бронежилет (الكفن), Граната (قنبلة يدوية), Снайперська гвинтівка (قناصة), Автомат (غدارة آلية), Гранатомет (رامي القنابل), Револьвер (مسدس), Пістолет (طوبيد), Торпеда (Bağaktar (طوربيد), Протитанкові комплекси NLAW (أنظمة صواريخ مضادة للدبابات NLAW)</p>
6. Технічні терміни	<p>Циліндр (أسطوانة), Коробка передач (صندوق التروس), Карбюратор (مبخر), Радіатор (مبرد), Домкрат (مرافع)</p>

	Шатун (ذراع التوصيل), Генератор (مولد), Клапан (صمام), Гальмівний циліндр (اسطوانة الفرملة)
7. Географічні та орієнтаційні терміни	Напрямок (إتجاه), Орієнтир (نقطة مميزة), Вершина (قمة), Схил (إنحدار), Фронт (جبهة), Флангова атака (هجوم جانبي), Звуковий бар'єр (الحاجز الصوتي)
8. Стратегія та тактика війни	Стратегія (استراتيجية), Тактика (تكتيك), Військове мистецтво (فن الحرب), Збройне протистояння (مواجهة مسلحة), Командний пункт (قيادة), Вогневий мішок (الجيب الناري), Масований вогонь (حشد النيران)
9. Військові підрозділи та формування	Армія, військо (جيش) Танкова рота (سرية دبابات) Артилерійський дивізіон (كتيبة المدفعية) Бронетанкова дивізія (فرقة مدرعة) Полк польової артилерії (فوج مدفعية الميدان) Піхотна рота (سرية المشاة) Генеральний штаб (أركان الحرب) Корпус (فيلق) Відділення (قل) Взвод (فصيلة) Батарея (بطارية) Рота (سرية) Армія (جيش), Піхотна рота (سرية المشاة), Повітряні сили (القوات الجوية), Військово-морські сили (القوات البحرية), Танкові війська (القوات المدرعة), Сухопутні війська (قوات برية)
10. Команди, накази та забезпечення	Наказ (أمر) Постачання (إمداد) Безпека, забезпечення, охорона (أمن) Командний центр (مركز القيادة) Пункт

	управління вогнем (مركز سيطرة على النار)
11. Сленгові терміни	Людина, яка постійно перебуває в русі (طيار), День ревізій (يوم الحساب), Швидкий канал зв'язку (خط ساخن), "Солдат, який часто засинає" (أبو النوم), "Небезпечна зона" (واطي)